

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
Кафедра журналістики

Рибій Марія Петрівна

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**« Міжнародні організації на шляху подолання інформаційних та
цифрових розривів »**

(тема)

061 Журналістика

(шифр і назва спеціальності)

«Журналістика»

(освітня програма)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Бакалаврська кваліфікаційна робота **Рибій Марії Петрівни** містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник:

Васильєва Олена Владиславівна
Доцент кафедри журналістики

ЗМІСТ

ВСТУП..... 2

Київ – 2025 рік

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ЦИФРОВИХ РОЗРИВІВ.....	7
1.1. Поняття інформаційного та цифрового розриву	7
1.2. Фактори, що впливають на формування інформаційних та цифрових розривів.....	12
1.3. Методологічні підходи до оцінки цифрових розривів	19
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПОДОЛАННІ ЦИФРОВОГО РОЗРИВУ.....	27
2.1. Міжнародно-правові основи подолання інформаційних та цифрових розривів.....	27
2.2. Значення міжнародних організацій та їхня роль у подоланні інформаційних та цифрових розривів.....	34
2.3. Аналіз діяльності міжнародних організацій у сфері подолання інформаційних та цифрових розривів.....	41
РОЗДІЛ 3. НАСЛІДКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ЦИФРОВИХ РОЗРИВІВ.....	53
3.1. Стратегії та інструменти подолання цифрового розриву, що застосовуються міжнародними організаціями	53
3.2. Роль держави та громадянського суспільства у подоланні інформаційних та цифрових розривів.....	58
3.3. Рекомендації щодо вдосконалення діяльності міжнародних організацій у сфері подолання цифрових розривів.	66
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасну епоху цифровізація стала фундаментальним рушієм суспільного прогресу й економічного зростання, надаючи безпрецедентні можливості для розвитку різних галузей. Стрімке

впровадження та поширення цифрових технологій трансформує способи функціонування державних інституцій, бізнесу та суспільства в цілому. Для більшості країн світу інтеграція цифрових рішень стала не лише актуальним напрямом розвитку, але й визначальним фактором підвищення конкурентоспроможності на світовій арені. У цьому контексті, для України, яка прагне зміцнити свої позиції у глобальному економічному просторі та інтегруватися в європейську спільноту, усебічне вивчення можливостей цифрової кооперації з країнами Європейського Союзу разом із реалізацією стратегій цифрової конвергенції стає одним із пріоритетів національного розвитку.

Однак, незважаючи на визнання цифрових перетворень як ключового елемента реформ, між країнами досі зберігаються суттєві розбіжності в рівнях соціально-економічного розвитку, темпах запровадження інноваційних технологій, створенні замкнених інноваційних циклів і ступені інтеграції цифрових інструментів у виробничі процеси. З одного боку, технології постали як головний каталізатор економічного розвитку, що здатен сприяти створенню нових секторів економіки, робочих місць і ринків. З іншого боку, саме технології часто стають джерелом нових, ще глибших асиметрій у міжнародному розподілі праці, що є невід'ємним супутником транснаціоналізації глобальної економіки.

Водночас техноглобалізм не лише перебудовує економічний простір, а й загострює конкурентну боротьбу між урядами країн і корпораціями за провідні позиції в умовах інноваційної гонки. Все активніше розгортаються зусилля з освоєння новітніх ринкових ніш та ускладнення виробничих процесів, що супроводжується застосуванням різноманітних механізмів протекціонізму і регулювання ринкової гри. Це відбувається навіть із врахуванням формування нових моделей державно-приватного партнерства, які покликані відповідати викликам сучасної доби. Разом із тим, глобальна геополітична напруга, що доволі часто акцентується на питаннях володіння цифровими патентами, стандартами виробництва та доступу до стратегічних технологій, спричиняє

ускладнення у багатосторонньому прийнятті рішень і координації зусиль на міжнародному рівні.

Попри ці виклики, зростає значення міжнародної науково-технологічної співпраці як важливого фактору гармонізації відносин у світі високих технологій. Посилений обмін патентами й ліцензіями, розвиток спільних проєктів у галузі досліджень і розробок, а також мобільність наукових кадрів створюють умови для поширення технологій і знань за межею окремих країн, поступово стираючи бар'єри інноваційного ізолювання. Це свідчить про неминучість розгортання глобального технологічного діалогу, який зміцнює позиції світової спільноти в управлінні майбутніми викликами й можливостями цифрової епохи.

Ступінь наукової розробки. Проблематику подолання цифрових та інформаційних розривів вивчали такі українські науковці як Балинський І., Макаренко Є., Шнирков О., Гетьман А., Атаманова Ю., Мілаш В., Нікітенко В., Олексенко Р., Кивлюк О., Панченко В., Резнікова Н., Іващенко О., Булатова О., Сорж Б., Гuedес Е., Криклій О. А., Єфремова К., Глуценко Ю., Омеляненко В., Рокитянський А., Горностаї Н., Михальченкова О., Ничкало Н., Лук'янова Л., Овчарук О., Удовик О., Москаленко О. та ряд інших.

Міжнародний досвід висвітлення даної проблематики представлений у наукових працях таких авторів як: Nieminen H., Ragnedda M., Muschert G. W., Andreatos A., Benias N., Van Deursen A.J., Helsper E.J., Mossberger K., Sharma R., Fantin A. R., Prabhu N., Guan C., Dattakumar A., Brolopito A., Hargittai E., Norris P. тощо.

Метою дослідження є дослідження ролі міжнародних організацій у подоланні інформаційних та цифрових розривів.

Відповідно до мети виділено наступні **завдання**:

- розкрити сутність понять інформаційного та цифрового розриву;
- визначити фактори, що впливають на формування інформаційних та цифрових розривів;
- охарактеризувати методологічні підходи до оцінки цифрових розривів;

- дослідити міжнародно-правові основи подолання інформаційних та цифрових розривів;
- розкрити значення міжнародних організацій та їхня роль у подоланні інформаційних та цифрових розривів;
- проаналізувати діяльність міжнародних організацій у сфері подолання інформаційних та цифрових розривів;
- виявити ефективні стратегії та інструменти подолання цифрового розриву, що застосовуються міжнародними організаціями;
- оцінити роль держави та громадянського суспільства у подоланні інформаційних та цифрових розривів;
- сформулювати рекомендації щодо вдосконалення діяльності міжнародних організацій у сфері подолання цифрових розривів.

Об'єкт дослідження - міжнародні організації на шляху подолання інформаційних та цифрових розривів

Предмет дослідження – стратегії, механізми та інструменти міжнародних організацій на шляху подолання інформаційних та цифрових розривів.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження представлена загальнонауковими і спеціальними методами, зокрема діалектичний, логічний, дедуктивний, системний, догматичний, порівняльно-правовий та історико-правовий. За допомогою діалектичного методу було проаналізовано теоретичну основу інформаційних та цифрових розривів. Системний метод надав можливість визначити міжнародно-правові основи подолання інформаційних та цифрових розривів, та здійснити аналіз ролі міжнародних організацій в подоланні даних явищ. Порівняльно-правовий метод застосовувався для вивчення стратегій та інструментів подолання цифрового розриву, що застосовуються міжнародними організаціями. Догматичний метод допоміг проаналізувати роль держави та громадянського суспільства у подоланні інформаційних розривів.

Практична значущість одержаних результатів. Результати роботи сприяють формуванню в журналістів глибшого розуміння складних соціально-

економічних процесів, що супроводжують цифрову трансформацію. На основі отриманих знань медійники можуть створювати змістовні аналітичні матеріали, проводити змістовні інтерв'ю з експертами, а також висвітлювати актуальні аспекти проблеми цифрового розриву. Крім того, дослідження покращує здатність журналістів орієнтуватися у сучасних тенденціях розвитку інформаційного суспільства. Отримані результати стають надійним інформаційним підґрунтям для підвищення обізнаності суспільства щодо необхідності подолання цифрового розриву.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, який налічує 72 найменування. Загальний обсяг роботи складає 86 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ЦИФРОВИХ РОЗРИВІВ

1.1. Поняття інформаційного та цифрового розриву

Концепція цифрового розриву еволюціонувала протягом кількох десятиліть, і в сучасній науковій дискусії її зазвичай визначають як соціально-економічну проблему, що відображає нерівність у доступі до інформаційного суспільства та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Ця нерівність проявляється як на індивідуальному рівні, так і серед країн, регіонів, міст та організацій, залежно від їхнього соціально-економічного та культурного становища щодо доступності ІКТ. Цифровий розрив охоплює різницю у доступі до інтернет-інфраструктури, інформації та знань, а також у можливостях, які залежать від таких факторів, як рівень доходу, етнічне походження, раса, стать чи інші соціально значущі ознаки.

На початку ХХІ століття виникло поняття цифрового розриву, яке використовувалось для опису нерівності, пов'язаної з доступом до інформаційних ресурсів. У наш час ця проблема стала ще актуальнішою: із дедалі ширшим впровадженням цифрових технологій у повсякденне життя з'явилися нові виклики, пов'язані з цифровою нерівністю. Ба більше, існуючі форми нерівності, які впливають на групи в складних соціально-економічних умовах, продовжують поглиблюватись.

Особливу вагу в цьому контексті набуває питання цифрових прав людини, що має велике значення для захисту вразливих категорій населення. Для деяких груп, таких як люди похилого віку та особи з інвалідністю, цифрове середовище створює додаткові бар'єри. Їхня неспроможність швидко адаптуватися до сучасних технологій або базових цифрових продуктів ускладнює для них не лише використання технологій, а й нормальне повсякденне життя, включаючи можливість вільно пересуватися чи взаємодіяти із зовнішнім світом [23]

Так, термін «цифровий розрив» відображає нерівність між окремими людьми, громадами або групами з точки зору їхнього доступу до цифрових технологій та інтернету, а також навичок їхнього використання. Це поняття охоплює як різницю у фізичному доступі до цифрової інфраструктури, зокрема комп'ютерів, смартфонів та інтернет-з'єднання, так і дисбаланс у рівні знань і вмінь, необхідних для ефективного опанування цих технологій.

Цифрова нерівність є відносно новим явищем, яке стало широко обговорюваним з кінця 1990-х років і активно використовується в риторичі політичних та адміністративних структур для позначення проблем нерівномірного прогресу сучасного суспільства. Її поява пов'язана з науково-технічною революцією, яка поставила інформацію в центр суспільного розвитку, зробивши її ключовим ресурсом. Це призвело до того, що люди із належною освітою та стабільним матеріальним становищем отримують доступ до інформаційних технологій. Ці можливості дозволяють їм не лише спілкуватися в соціальних мережах, але й активно розвиватися інтелектуально, часто завдяки дистанційному навчанню або самостійній роботі з електронними ресурсами. У результаті це сприяє підвищенню якості їх життя [24].

Натомість ті, хто через обмежені фінансові або соціальні умови не мають доступу до сучасних технологій, стикаються з істотними перешкодами у власному розвитку. Відсутність таких можливостей уповільнює їхній прогрес, а якість життя залишається на нижчому рівні.

З огляду на тему нашого дослідження, можна виокремити два основні напрями сучасного теоретичного обговорення цифрового розриву. Вони базуються на двох протилежних гіпотезах його виникнення та структурної динаміки: гіпотеза нормалізації та гіпотеза стратифікації. Гіпотеза нормалізації передбачає поступову передачу цифрових ресурсів від соціальних груп із високим статусом до тих, хто перебуває на нижчих соціальних щаблях. Її ключова методологічна теза полягає в тому, що з часом цифровий розрив у суспільстві скорочується завдяки зменшенню вартості цифрових технологій для масового споживання. Це веде до поступового вирівнювання глибоких цифрових

дисбалансів на національному рівні. Яскравим прикладом цієї тенденції є Китай, де з 2012 року Міністерство промисловості та інформаційних технологій активно впроваджує план розвитку широкопasmової інтернет-інфраструктури. Інвестиції в розмірі 1,6 мільярда юанів дали помітні результати у скороченні внутрішньої цифрової нерівності.

Однак за умов значних асиметрій у розподілі доходів як на національному, так і на міжнародному рівнях, цифрові технології здатні не лише скорочувати, а й посилювати розрив, що веде до ще більшого майнового розшарування як між соціальними групами, так і між державами. Наприклад, за даними експертів Бостонської консалтингової групи, 20% найбагатших громадян країн із високим рівнем доходу можуть придбати основний ноутбук за місячну заробітну плату. Натомість у країнах із середніми доходами для цього ж сегмента населення потрібна шестимісячна зарплата, а в країнах із низькими доходами — вісім місяців заробітків.

Саме ці аспекти лягли в основу традиційного підходу до аналізу глобального цифрового розриву, який сформувався ще на початку 2000-х у дискурсі глобального економічного розвитку. Центральною ідеєю цього підходу є наявність суттєвих розбіжностей між «інформаційно багатими» (information-rich nations) і «інформаційно бідними» країнами (information-poor nations) [22]. Перші беруть активну участь у світовому науково-технологічному процесі, тоді як другі залишаються осторонь через нерівномірне опанування інформаційно-комунікаційними технологіями, асиметричний доступ до них і нерівномірний розвиток медіаінфраструктури. В результаті цифровий розрив сприймається здебільшого як проблема географічно-територіального характеру. У цьому контексті науковці акцентують увагу на нерівності доступу різних країн до цифрових ресурсів — між Північчю та Півднем, розвиненими державами і країнами, що розвиваються, а також різними регіонами світу. Важливу роль у цьому також відіграють політико-правові, економічні, соціокультурні та інфраструктурні фактори.

Варто підкреслити, що поняття «цифровий розрив» і «цифрова нерівність» досить часто стають причиною непорозумінь в академічному середовищі. Насправді термін «цифровий розрив» слід розглядати як метафору, яка спричинила щонайменше чотири хибні інтерпретації. По-перше, цей термін створює механістичне протиставлення між двома групами, між якими існує суттєва прірва у доступі до ресурсів, здатних слугувати чинниками виробництва. По-друге, така метафора натякає на те, що подолання цього розриву може бути надзвичайно складним. По-третє, вона припускає абсолютну нерівність між учасниками цифрової економіки та тими, хто фактично перебуває поза її межами, тоді як нерівність є ширшим і більш гнучким поняттям. По-четверте, цифровий розрив не є статичною чи незмінною категорією, оскільки він перебуває у постійній динаміці.

Концепція цифрової нерівності базується на гіпотезі стратифікації, яка постулює, що використання Інтернету не лише відображає, але й відтворює існуючі форми соціальної нерівності. Це пов'язано з тим, що цифрові мережі є продовженням офлайн-структур, а накопичений офлайн-людський капітал інтегрується в онлайн-простір. В основі гіпотези стратифікації лежать два ключові механізми: принцип розширення та ступеневий розподіл. Принцип розширення пояснює, що Інтернет здебільшого підсилює вже існуючі соціальні й економічні розшарування. Таким чином, в умовах зростання нерівності у суспільстві цифрові технології мають тенденцію до поглиблення цих диспропорцій. Ступеневий розподіл, у свою чергу, демонструє поляризовану природу розподілу ресурсів і можливостей у цифровій сфері. З одного боку, дедалі більша кількість осіб активно використовує Інтернет для вирішення різноманітних завдань за допомогою високоякісних пристроїв. З іншого боку, зростає кількість тих, хто стикається з обмеженнями через повільніший доступ до Інтернету або використання менш продуктивних технологічних засобів. Ключовим фактором, що впливає на цю диспропорцію, є пропускна спроможність каналів зв'язку. Чим вищий показник пропускної спроможності, тим суттєвіший вплив Інтернету на повсякденне життя людей і функціонування

бізнесів. Водночас низька пропускна спроможність мінімізує загальну корисність цифрових технологій. У сукупності ці фактори сприяють поглибленню соціально-економічного розриву між заможними та незаможними верствами населення [65].

Поняття «цифровий розрив» спрямоване на опис диспропорцій між окремими індивідами, домогосподарствами, підприємствами та географічними регіонами на різних соціально-економічних рівнях, які проявляються як у доступності до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), так і в можливостях використання Інтернету для виконання різноманітних завдань. Це явище ілюструє нерівність як між країнами, так і в їхніх внутрішніх контекстах. Рівень спроможності окремих осіб і організацій у використанні переваг цифрового середовища суттєво відрізняється серед країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а також між державами ОЕСР і країнами, які не входять до цієї організації. Основою для оцінки цифрового розриву є наявність базової телекомунікаційної інфраструктури, яка загалом є більш досяжною порівняно з доступом до самого Інтернету [67]. Дослідження визначає шість ключових вимірів цифрового розриву [66]:

- диспаритет у доступі;
- розрив у рівні цифрової грамотності;
- нерівність у використанні технологій;
- різниця в потенціалі використання цифрових інструментів;
- нерівність участі в цифровому середовищі;
- відмінності у кінцевих результатах.

Щодо трансформацій, що відбуваються у глобальній економіці, варто зазначити, що процеси «оцифровування економіки» та «цифровізації економіки» суттєво змінюють усталений міжнародний поділ праці. Вони впливають на існуючі підходи до визначення абсолютних і порівняльних переваг, що, своєю чергою, зумовлює трансформацію національної спеціалізації держав. Одним із ключових чинників усунення цифрових розривів є активне застосування

потенціалу цифрових технологій, здатних значно прискорити процес цифрової трансформації економічних систем [1].

1.2. Фактори, що впливають на формування інформаційних та цифрових розривів

Сучасне суспільство стикається з викликами, пов'язаними з явищем цифрового розриву. Ця проблема є особливо актуальною як у соціальному контексті, так і в освітній сфері, що спонукає дослідників та практиків до її активного вивчення.

Серед основних характеристик цифрового розриву можна виділити кілька ключових аспектів:

- багаторівневий характер: розрив поділяється на рівні доступу до цифрових технологій (перший рівень), оволодіння цифровими навичками (другий рівень) та ефективного використання технологій (третій рівень);
- взаємозалежність із соціальними чинниками: цифровий розрив тісно пов'язаний із такими аспектами, як соціально-економічний статус, рівень освіти, вік та географічне розташування;
- географічні відмінності: спостерігаються серйозні контрасти у забезпеченні цифровою інфраструктурою між міськими та сільськими громадами, а також між розвиненими й менш забезпеченими регіонами;
- вплив на освіту: нерівний доступ до цифрових ресурсів звужує можливості отримання якісної освіти, обмежуючи розвиток дистанційного та змішаного навчання;
- недоліки цифрової грамотності: нагальною стає потреба у вдосконаленні цифрових компетенцій і критичного мислення, що сприятиме безпечному й ефективному використанню технологій [7].

Природа цифрового розриву є багатокомпонентною і викликає широкі дискусії серед науковців. Тому ґрунтовне дослідження його причин є необхідним кроком для своєчасного виявлення, аналізу та розробки ефективних підходів до

подолання цієї проблеми. У сучасному глобалізованому світі цифровий розрив залишається масштабним явищем. Існує суттєвий зв'язок між цифровою нерівністю та рівнем бідності: близько 40% населення світу проживає в країнах із низьким рівнем доходу, при цьому понад мільярд осіб не мають базового доступу до ІКТ.

Рис. 1.1. Чинники поглиблення цифрового розриву в Україні [4]

Цифровий розрив приймає різноманітні форми. Дослідження свідчать, що незалежно від кількості встановлених інформаційних кіосків або телецентрів у країнах із низьким рівнем доходу чи країнах, що розвиваються, ймовірність користування Інтернетом для мешканця розвиненої країни значно вища—у десять разів—порівняно з мешканцем країни, що розвивається. Це демонструє важливість освіти та трансформації суспільного мислення як ключових чинників для зменшення цифрової нерівності. Урядові установи повинні активно включатися в процес вирішення цієї проблеми шляхом розробки та впровадження електронного урядування. Зокрема, слід стимулювати використання ІКТ через освітні ініціативи, підтримувати цифрову грамотність та забезпечувати розвиток відповідних навичок у доступний і ефективний спосіб.

Наукові дослідження визначають низку факторів, що посилюють цифровий розрив. Серед найбільш вагомих можна виокремити низький рівень доходу населення, фінансові обмеження, високу вартість або низьку якість доступу до Інтернету, недостатній рівень освіти, відсутність цифрової грамотності, обмежений доступ до технічної підтримки та дефіцит якісного контенту в інформаційно-комунікаційному просторі.

Цифровий розрив першого рівня розглядається крізь призму доступності фізичних та матеріальних ресурсів, які забезпечують доступ до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та інтернету. Цей феномен, що також окреслюється як розрив у доступі, долається шляхом створення рівних можливостей для всіх категорій населення. Підтримуючи точку зору Піппи Норріс, зазначимо, що цифровий розрив у доступі має три ключові виміри: глобальний (який вказує на нерівність у доступі до ІКТ та інтернету серед країн світу), соціальний (відображає диспропорції між різними соціальними групами всередині національного суспільства) та демократичний (охоплює відмінності між тими, хто використовує цифрові технології для участі у громадському житті, та тими, хто цього не робить) [64, с.135-138].

Фактори, що формують рівень цифрового розриву першого рівня, значною мірою залежать від загального добробуту та фінансового стану індивідуумів. Враховуючи це, державна політика має бути спрямована на заходи, які полегшують доступ до цифрових ресурсів для вразливих категорій громадян, таких як люди з низьким доходом, невисоким рівнем освіти, обмеженими можливостями здоров'я або мешканці сільської місцевості.

Цю проблематику визнають органи державного управління України, які у своїх стратегічних документах ставлять за мету розвиток цифрової інфраструктури. Зокрема, пріоритетними завданнями визначено усунення диспропорцій між міськими та сільськими територіями у забезпеченні телекомунікаційними послугами; впровадження стандартів якості для таких послуг; надання доступу до цифрових пристроїв; а також підготовка кадрів для підтримки населення в офлайн-спілкуванні та онлайн-взаємодії [10].

Цифровий розрив другого рівня пов'язаний із нерівністю в навичках і здатності використовувати ІКТ та інтернет. У цьому контексті необхідно розрізняти просту наявність доступу до цифрових технологій та спроможність ефективного їх використання. Як зазначає Есцтер Харгіттай, цей аспект стосується саме оволодіння необхідними компетенціями [63]. У характеристиці цього розриву актуальними є поняття цифрових навичок і цифрової грамотності.

Цифрові навички охоплюють технологічні компетенції, знання, цінності, етичні норми та взаємовідносини в контексті використання ІКТ і мережі інтернет. Вони передбачають не лише технічні знання, але й розвиток критичного мислення та відповідальне ставлення до використання даних, отриманих за допомогою цифрових технологій. Таким чином, ці навички є ключовими для забезпечення ефективної інтеграції в цифрове середовище [62].

А. Дж. Ван Дерсен та К. Моссбергер підкреслюють зростаючу важливість інформаційних навичок, необхідних для ефективного пошуку, відбору, обробки та оцінювання інформації. Це обумовлено великою різноманітністю й фактично безмежним обсягом інформації в інтернеті, що, своєю чергою, вимагає оволодіння компетенціями, які виходять за межі базової грамотності. Серед них варто виділити проблемно-орієнтоване мислення, критичне оцінювання даних та здатність визначати правдивість інформації. Зазначені аспекти набувають особливої актуальності у сучасному цифровому середовищі [61].

До того ж автори акцентують увагу на необхідності набуття стратегічних навичок для ефективної діяльності в інтернеті. Ці навички передбачають критичний і аналітичний підхід до обробки інформації, а також високий рівень інформаційної грамотності [61]. У цьому контексті істотно зростає роль формування цифрової грамотності як ключової компетенції сучасного суспільства. Відповідно до концептуального підходу Р. Шарми та його колег, цифрова грамотність охоплює здатність застосовувати технології інформаційного суспільства (ІКТ) і ресурси інтернету для доступу до різноформатної цифрової інформації, її критичного аналізу й оцінювання, а також участі у соціально-економічній діяльності через створення контенту,

комунікацію й взаємодію. Згідно з цим підходом, можна стверджувати, що відсутність цифрової грамотності неминуче поглиблює цифровий розрив [60].

Особливе значення має цифровий розрив другого рівня, який фокусується на забезпеченні такого рівня цифрових навичок, що дозволяє успішно подолати цей тип розриву й сприяти цифровій інклюзії. Варто зазначити, що якщо цифровий розрив першого рівня є характерною рисою країн, що розвиваються, то другорядний розрив поширюється також на країни із транзитивною економікою та високорозвинені держави.

Розвиток цифрових компетенцій стає необхідною умовою для забезпечення сталого економічного й соціального прогресу, а також для підтримки інформаційної безпеки як на глобальному й національному рівнях, так і на рівні окремих осіб. Таким чином, подолання цифрового розриву повинно розглядатися як один із ключових напрямів державної політики регулювання. Це передбачає створення й впровадження програм цифровізації з особливим акцентом на цифровій освіті, включаючи розвиток концепції навчання впродовж життя.

Цифровий розрив третього рівня виникає, коли володіння цифровими навичками та користування інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) і інтернетом не забезпечує отримання економічних, соціальних чи культурних переваг [59]. Це трапляється через неспроможність громадян раціонально й усвідомлено застосовувати цифрові послуги. У процесі цифровізації, яка значно прискорилася під час пандемії COVID-19, обсяг і складність цифрових послуг суттєво зросли. В результаті ті особи, громади та країни, які здатні ефективно інтегрувати ці технології у своє життя, отримують значні переваги порівняно з іншими. Тим часом ті, хто виявляється виключеним із цифрового суспільства, поступово втрачають конкурентоспроможність у всіх сферах, що лише посилює наявну економічну та соціальну нерівність.

Наукові дослідження однозначно підтверджують критичну роль освіти у здатності безпечно й ефективно користуватися ІКТ, а також у максимізації вигод від їх застосування. У міру розвитку цифрового суспільства значення освіти

неухильно зростатиме, адже вона формує необхідні цифрові навички й дає змогу робити виважений стратегічний вибір, включно із захистом конфіденційності та безпеки. Подолання цифрового розриву третього рівня відіграє особливо важливу роль у забезпеченні інформаційної безпеки та протидії сучасним загрозам. Адже відсутність належної рівня цифрової грамотності може призвести до серйозних інформаційних та кіберризиків. Серед них: інформаційний тероризм, пропаганда хибних даних, розпалювання расової, етнічної чи релігійної ненависті, діяльність тоталітарних культів, а також кібершахрайство у формах фішингу, спір-фішингу, фармінгу, претекстингу чи скрімінгу.

У цьому контексті окремі дослідники вирізняють і цифровий розрив четвертого рівня, який пов'язаний із нерівним доступом до новітніх моделей навчання через відмінності у рівні, методах і організації освітнього процесу. Цей тип розриву виникає в ситуації, коли певні групи чи регіони ефективніше розробляють і впроваджують інноваційні підходи до навчання порівняно з іншими.

Освітній компонент визнається ключовим також на рівні державного управління в Україні. Зокрема, серед першочергових завдань визначені наступні: адаптація освітньої політики до стратегії цифровізації; створення цілісної екосистеми для впровадження цифрової освіти, включно з онлайн-платформою доступних і безоплатних курсів цифрової грамотності для громадян; забезпечення офлайн-підтримки населення задля розвитку цифрових компетенцій [10].

Таким чином, глобальні асиметрії у світовому господарському розвитку поступово поглиблюють технологічний розрив між країнами. Наймасштабніший приріст технологій, інвестицій та обсягів світової торгівлі, однак, не забезпечив рівномірного розподілу переваг для всіх сторін. Зростаюча нерівність значною мірою ускладнює досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, представляючи серйозний виклик для глобального співтовариства [16]. Розповсюдження цифрових технологій, хоча і створює нові можливості для

окремих країн, сприяє загостренню нерівності, підсилюваної економічними, соціальними та екологічними чинниками. У результаті виникають передумови для поглиблення глобальних асиметрій.

Водночас інновації та інформаційно-комунікаційні технології відкривають нові горизонти: від подолання бідності до покращення доступу до якісної освіти, удосконалення системи охорони здоров'я, підвищення продуктивності праці та створення нових робочих місць. В умовах сучасних викликів цифрові технології становлять унікальний інструмент стимулювання економічного зростання і впровадження принципів інклюзивності у суспільство. Наприклад, у період кризи, спричиненої пандемією COVID-19, саме цифрові рішення забезпечували ефективну комунікацію між людьми, бізнесом та органами державного управління.

Технологічні аспекти формування цифрового розриву тісно пов'язані з доступністю цих технологій, а також із розривами у їх використанні. Це стосується різних елементів інформаційного ланцюга створення вартості: цифрових навичок, рівня знань, структури попиту тощо. Інтеграція цифрових інновацій у виробничі процеси дедалі більше відображає гео економічну конкуренцію [17], що впливає на динаміку конкурентних відносин на діджиталізованих ринках. У такому контексті загострюються прояви техноглобалізму, оскільки використання інструментів політики інформаційно-цифрового та інноваційного неопротекціонізму викривлює функціонування ринкових механізмів [18].

В підсумку зазначимо, що сучасні процеси цифровізації не лише радикально трансформують методи виробництва і системи торгівлі, але й суттєво впливають на повсякденне життя людей, формуючи нову реальність їх онлайн-активностей. Однак слід зазначити, що цифрові технології виступають не лише драйвером економічного розвитку; вони також сприяють поглибленню нерівності між економічними системами. Це стає ключовим бар'єром на шляху до досягнення сталого, інклюзивного та справедливого розвитку.

1.3. Методологічні підходи до оцінки цифрових розривів

Прискорена динаміка цифрової трансформації глобальної економіки за останнє десятиліття стала одним із ключових чинників поглиблення цифрового розриву на національному, міждержавному та глобальному рівнях. Цей розрив перетворюється на вагомий тренд, який визначає вектор соціально-економічного, технологічного та інноваційного розвитку світової господарської системи. Накопичені в ній системні диспропорції спричиняють глибокі структурні асиметрії в рівнях економічного розвитку окремих країн і в якості життя населення. Водночас поглиблення цифрового розриву, хоча й відкриває значні перспективи для суспільства й економіки, генерує серйозні виклики для регулювання суспільно-політичних, економічних і соціально-культурних процесів. Ці виклики охоплюють глобальну інституційну систему, механізми розвитку людського капіталу й соціальної сфери, а також засоби формування міжнародних відносин і глобальних політичних стратегій. Внаслідок цього особливу увагу слід зосередити на розробці та впровадженні інноваційних управлінських рішень, спрямованих на досягнення збалансованих результатів цифрової трансформації економічної діяльності та забезпечення більш справедливого розподілу її переваг серед країн, зокрема тих, що отримують доступ до інформаційних ресурсів і «цифрового інтелекту».

Попри складнощі в оцінюванні масштабів цифрової економіки через відсутність загальноприйнятого її визначення та обмеженість достовірної статистики про її структуру, способи вимірювання цифрового розриву можуть суттєво варіювати залежно від рівня його аналізу. Наприклад, доступ економічних суб'єктів до інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій оцінюється за такими кількісними показниками, як охоплення широкосмуговим і мобільним інтернетом (за щоденними, щотижневими й щомісячними даними), кількість користувачів, швидкість підключення, витрати на доступ до мережі, частка домогосподарств із підключенням до інтернету, рівень використання

мобільного зв'язку, середня швидкість інтернет-з'єднання, а також тип і кількість пристроїв для доступу до мережі.

Рівень цифрових компетенцій і грамотності користувачів може бути оцінений через аналіз широти використання інтернет-ресурсів для професійних та особистих цілей, швидкість пошуку інформації, релевантність отриманих даних тощо. Нарешті, соціальні конкурентні переваги, що виникають завдяки ефективному застосуванню цифрових технологій у професійній і повсякденній діяльності, аналізуються шляхом дослідження динаміки використання онлайн-сервісів і послуг. При цьому враховуються їх адаптованість до потреб користувачів, здатність економити час і оптимізувати зусилля у виконанні різноманітних завдань [57, с. 48, 50].

Суттєвий брак цифрових навичок та низький рівень цифрової грамотності нині виступають однією з ключових причин поглиблення цифрового розриву між країнами. За даними дослідження, проведеного Бостонською консалтинговою групою, понад 60% населення країн із низьким і середнім рівнем доходів не володіють базовими навичками роботи на комп'ютері. Серед них – використання функцій копіювання і вставки тексту, надсилання електронних листів із вкладеннями, перенесення файлів між комп'ютером та іншими пристроями. У країнах із високим рівнем доходів ситуація виглядає дещо інакше: близько 60% молоді та дорослого населення не опанували наступний рівень стандартних цифрових навичок. Йдеться про використання простих формул в електронних таблицях, підключення нових пристроїв, створення презентацій, а також встановлення програмного забезпечення.

Цифровий розрив також чітко проявляється у сфері штучного інтелекту (ШІ) через розподіл патентів і впровадження інновацій. З моменту зародження технології у 1950-х роках і до 2018 року було подано близько 417 тисяч заявок на комерційне застосування рішень штучного інтелекту. При цьому у структурі патентування спостерігається помітна асиметрія: понад 30% патентів стосуються методів машинного навчання. Найвищий темп зростання патентної діяльності зафіксовано у сегменті глибокого навчання, де приріст склав 175%, та в області

застосування нейронних мереж із приростом у 46%. Серед практичних додатків штучного інтелекту найбільше поширення має відеоаналітика, яка охоплює майже половину всіх патентів у цій галузі, а також робототехніка та розробка методологій управління.

Географічний розподіл патентної активності демонструє перевагу США, які утримують 39% усіх заявок. На другому місці – Європейський Союз і Китай із частками по 19%. Далі йдуть Індія та Південна Корея з показниками по 6%, тоді як Японія займає 4% [56, с. 79].

Стрімкий і динамічний розвиток процесів цифрової трансформації в економічній діяльності стає каталізатором посиленої уваги національних урядів країн усього світу. Вони дедалі більше усвідомлюють, що цифровізація є ключовим фактором для забезпечення стійких конкурентних переваг на міжнародному ринку. Це явище також сприяє максимізації ефективності використання активів бізнесовими та підприємницькими структурами, активізації впровадження інновацій у національній економіці та суттєвому підвищенню продуктивності праці на рівні суспільства. Свідченням важливості таких процесів є той факт, що останнім часом 32 країни Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), разом із 6 державами-партнерами, розробили комплексні національні стратегії, спрямовані на цифрову модернізацію своїх економік [55, с. 36]. Ці стратегії супроводжуються конкретними програмами та проєктами, які активно впроваджуються і демонструють високу ступінь узгодженості з основними документами Європейського Союзу. Зокрема, вони відповідають положенням Цифрового порядку денного для Європи, Європейській стратегії єдиного цифрового ринку, а також Плану дій ЄС щодо впровадження електронного уряду, що гарантує інтегрованість у глобальну цифрову екосистему і сприяє сталому розвитку.

В контексті дослідження зауважимо, що за останні кілька десятиліть Україна зарекомендувала себе як хаб висококваліфікованих програмістів, які займають значну частку світового ринку ІТ-аутсорсингу, конкуруючи з такими гігантами індустрії, як Індія. Однак із зростанням популярності смартфонів і

планшетів країна почала відігравати роль не лише постачальника аутсорсингових рішень, а й інноваційного розробника програмного коду для відомих мобільних додатків, які користуються попитом у всьому світі.

Утім, за досягненнями в галузі високих технологій приховується проблема, що може суттєво загостритися в майбутньому. Мова про цифровий розрив – нерівність у доступі до інтернету та використанні сучасних технологій серед різних груп населення: старших і молодших людей, чоловіків і жінок, а також мешканців міст і сіл.

Аби краще розібратися в цьому явищі, Міністерство цифрової трансформації України провело масштабне дослідження у співпраці з низкою партнерів, зокрема ПРООН, Фондом Східна Європа, освітньою платформою EdEra та іншими організаціями. Це дослідження дало змогу оцінити рівень цифрової грамотності українців:

- 53% громадян віком від 17 до 70 років мають цифрові навички на рівні «нижче середнього» за європейською методологією;
- у 15% населення такі навички повністю відсутні;
- найбільш розвиненими є комунікаційні та інформаційні навички, які становлять понад 70% серед загальної вибірки;
- найбільше уваги потребують навички вирішення проблем та роботи з програмним забезпеченням [4].

Дослідження також виявило вікові дисбаланси у рівнях цифрової компетентності. Зокрема, серед молоді віком 10–17 років 66,1% демонструють навички на рівні «вище базового» за методологією Єврокомісії. Проте ця вікова категорія охоплює лише 25,5% усього населення країни [4].

Цифрова грамотність суспільства є ключовою умовою для ефективного використання інструментів електронної демократії, підвищення прозорості роботи державних органів, боротьби з корупцією та активізації участі громадян у суспільному житті. Тому розвиток цифрових навичок серед усіх категорій населення є критично важливим для прогресу сучасного суспільства.

Для подолання цифрового розриву Міністерство цифрової трансформації взяло на себе амбітний виклик: оцифрування державних послуг, забезпечення швидкісного інтернету для 95% транспортної інфраструктури та населених пунктів, а також залучення 6 мільйонів громадян до навчальних програм цифрових навичок. З цією метою 24 грудня 2019 року було представлено Національну платформу цифрової грамотності «Дія: Цифрова освіта» [5], офіційно запущену 21 січня 2020 року. Курси цієї платформи спрямовані на зменшення цифрового розриву та надання людям більше можливостей для особистісного розвитку.

Лабораторія інноваційного розвитку ПРООН також приєдналася до дослідження рівня цифрової грамотності, яке ініціювало Міністерство цифрової трансформації. Цифрові навички вже давно визнані однією з базових компетенцій, необхідних сучасній людині. Ба більше, вони входять до складових Цілі сталого розвитку 4 «Якісна освіта», про що йдеться в індикаторі 4.4.1: співвідношення молоді та дорослих, які володіють навичками роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями.

У рамках нашої роботи ми фокусувалися на людиноцентричних підходах, прагнучи побачити проблему очима людей старшого віку. Завдяки цьому вдалося отримати глибше розуміння їхніх потреб і ставлення до питань цифрової грамотності. Це дозволило вийти за межі сухих статистичних даних і графіків та усвідомити реальну суть проблеми.

Команда Лабораторії інноваційного розвитку організувала та провела два масштабних хакатони, орієнтованих на людей віком 55 років і старше, особливо для мешканців Полтавської області та Івано-Франківська. У ході заходів була можливість у формі консультацій та дискусій обговорити з учасниками їхні потреби у розвитку цифрових навичок, а також визначити структуру та зміст курсу, який міг би задовольнити їхні запити. В результаті аналізу було з'ясовано, що найбільший інтерес аудиторії викликає навчання використанню певних електронних послуг. Серед найбільш запитуваних напрямків виділилися:

- оптимізація комунальних послуг, яка охоплює створення і використання особистих кабінетів, проведення оплати рахунків та решти подібних операцій;
- застосування цифрових інструментів у медичній сфері, як-то пошук достовірної інформації про лікарські засоби чи запис на прийом до лікаря через онлайн-платформи;
- опанування фінансових інструментів для самостійного здійснення платежів, керування банківськими рахунками і проведення інших транзакцій.

Захід також допоміг глибше зрозуміти мотивацію, яка спонукає людей старшого покоління навчатися цифровим технологіям. Основними причинами виявилися бажання підтримувати регулярний контакт із близькими та рідними, можливість вдосконалюватися для додаткового заробітку, а також реалізація свого внутрішнього потенціалу шляхом опанування нових знань і навичок.

Особливу увагу привернула гендерна специфіка у використанні цифрових технологій серед цільової аудиторії. Наприклад, чоловіки переважно користуються стаціонарними комп'ютерами чи ноутбуками для доступу до мережі, тоді як жінки демонструють більшу прихильність до смартфонів як основного засобу виходу в інтернет. Цікаво й те, що згідно зі статистикою та спостереженнями під час хакатонів, жінки старшого віку проводять більше часу в онлайні порівняно з чоловіками. Вони показують значно більший інтерес до навчання цифрових компетенцій: бабусі частіше звертаються за допомогою для вирішення тих чи інших питань та активніше використовують цифрові технології для спілкування і взаємодії з оточенням.

Ці підсумки дозволяють чіткіше зрозуміти потреби і прагнення нашої цільової аудиторії та створити програми навчання, які зможуть максимально ефективно допомогти людям старшого покоління інтегруватися у цифрове середовище.

Сучасні технології часто викликають труднощі та нерозуміння серед представників старшого покоління, що інколи стримує їх від активнішого включення у цифровий світ. Така ситуація вказує на важливість створення систем офлайн підтримки, які могли б відігравати роль посередника у розвитку

цифрових навичок серед людей похилого віку. В Україні вже існують успішні приклади подібних ініціатив, зокрема проєкт ІТ-Бабушки в Одесі [6]. Він спрямований на допомогу пенсіонерам у освоєнні базових технічних навичок, а також урізноманітнення їхнього дозвілля через знайомство з можливостями сучасних гаджетів і інтернету.

Однак під час досліджень та спілкування із представниками старшого покоління було виявлено цікавий аспект: як правило, саме молодші члени родини – діти та онуки – стають першими наставниками для своїх літніх родичів, допомагаючи їм зробити перший крок у світ цифрових технологій. Це наштовхнуло команду Лабораторії інноваційного розвитку на ідею глибшого аналізу – яку саме роль можуть відігравати діти у розвитку цифрової грамотності старших. Чи здатні вони виконувати роль містка між технологічними інноваціями та літніми людьми, які, можливо, не повною мірою усвідомлюють свою потребу в освоєнні цифрових інструментів?

Щоб відповісти на це запитання, Лабораторія разом із дослідницькою компанією MLS Group провела спеціальне опитування під назвою «Цифрова грамотність батьків очима їхніх дітей». Це дослідження доповнило масштабний аналіз, ініційований Міністерством цифрової трансформації України, і надало альтернативний погляд на проблему. Результати виявились доволі цікавими: оцінки дітей щодо цифрової компетентності їхніх батьків та старших родичів помітно відрізнялися від даних, отриманих у національному опитуванні. Молодше покоління часто переоцінювало навички своїх батьків у користуванні сучасними гаджетами та інтернетом, тоді як оцінка дідусів і бабусь виявилася більш об'єктивною і наближеною до загальнонаціональних результатів.

Згідно з дослідженням, майже половина (47%) підлітків зізналися, що вважають цифрові навички своїх бабусь і дідусів недостатніми й такими, що потребують удосконалення. Разом із тим, лише чверть представників старшого покоління (26%) розглядають покращення своїх технічних знань як важливе завдання. Це свідчить про те, що сама потреба у здобутті цифрової грамотності не однаково сприймається різними поколіннями.

Ще один цікавий аспект дослідження стосується бажання дітей допомагати старшим у освоєнні технологій. Хоча понад половина дітей (51%) активно готові надавати допомогу своїм літнім родичам, усе ж майже третина (26%) підлітків віддають перевагу тому, аби цю місію виконували хтось інший або навіть спеціально розроблені сервіси. Такий результат демонструє, що хоча роль дітей у цьому процесі є суттєвою, вона не може бути єдиною й остаточною.

Ці висновки наголошують на нагальній потребі впровадження спеціалізованих навчальних курсів з цифрової грамотності для старшого покоління. Це дозволить не тільки знизити навантаження на молодь у цьому питанні, але й створити систематичний підхід до розвитку необхідних навичок у всіх представників літнього населення. Тільки в поєднанні з сімейною підтримкою та професійним навчанням можна досягти справжнього прориву у подоланні цифрового розриву між поколіннями.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПОДОЛАННІ ЦИФРОВОГО РОЗРИВУ

2.1. Міжнародно-правові основи подолання інформаційних та цифрових розривів

Розвиток сучасних інформаційних технологій в умовах глобалізації та цифрової трансформації ставить перед інституціями Європейського Союзу завдання постійного вдосконалення і масштабування нормативно-правових механізмів регулювання. Такі механізми повинні забезпечувати не лише ефективне впровадження новітніх технологій у повсякденну діяльність органів Союзу та країн-членів, але й гарантувати їхню безпечність, зважаючи на актуальні виклики цифрової епохи. Особливого значення це набуває в контексті активних інтеграційних процесів всередині ЄС, які прагнуть досягти гармонізації та об'єднання законодавчого поля єдиного цифрового ринку. Водночас Україна, часто залишаючись поза цими тенденціями, стикається з браком систематизованих теоретичних і практичних розробок у цій сфері, що значно ускладнює її інтеграцію в європейський інформаційний простір.

Політики ЄС, спрямовані на регулювання використання Інтернету та електронної комунікації, можна умовно поділити на кілька ключових напрямків. Серед них особливу увагу заслуговують заходи із забезпечення кібербезпеки, охорони авторського права, захисту персональних даних, а також впровадження прогресивних стандартів надання телекомунікаційних послуг. Ці напрями сприяють гармонізації та уніфікації законодавства між державами-членами, паралельно формуючи підґрунтя для тіснішої співпраці із зовнішніми партнерами. У цьому контексті закладення ґрунтовної теоретичної бази для подальших досліджень є надзвичайно важливим, враховуючи швидкі темпи розширення нормативної бази, динаміку розвитку технологій та масиви накопичених практичних кейсів.

Актуальні тенденції формування політики Європейського Союзу в галузі електронної комунікації і регуляції Інтернету зумовлені зростаючими потребами сучасного інформаційного суспільства й прагненням відповідати викликам новітнього часу. Основні пріоритети визначаються необхідністю посилення конкурентоспроможності регіону, стимулювання розробки інноваційних технологій, впровадження єдиного ринку електронно-комунікаційних послуг та усунення бар'єрів для інтеграції цифрових платформ. За останні десятиліття Інтернет утвердився як відкрита екосистема для інновацій із мінімальними бар'єрами доступу для кінцевих користувачів, провайдерів контенту і послуг. Він усе більше трансформується у ключовий інструмент міжнародної та внутрішньої комунікації, торгівлі й обміну інформацією [25].

Чинні регулятивні рамки ЄС спрямовані на забезпечення рівноправного доступу кінцевих користувачів до інформаційних ресурсів та послуг, що дозволяє їм обирати програми або контент згідно з власними вподобаннями. Такі нормативні основи є також важливими для створення умов збереження відкритості онлайн-платформ, недопущення необґрунтованої фрагментації внутрішнього ринку через диференційоване законодавство окремих держав-членів. Саме тому на рівні ЄС активно приймаються спільні правила, які водночас сприяють консолідації загальноєвропейського цифрового ринку та мінімізують ризики юридичного розходження у сферах управління та використання Інтернет-ресурсів [26]

Інтенсивна динаміка розвитку фінансових технологій диктує потребу у проактивній і гнучкій правовій політиці, що може адаптуватися до змін. Традиційні підходи до регулювання часто не встигають за новаторськими рішеннями у фінтех-секторі та ризиками, які їх супроводжують. Для досягнення балансу між стимулюванням інновацій та забезпеченням фінансової стабільності законодавчі органи мають активно співпрацювати із представниками галузі. Регуляторна стратегія повинна ґрунтуватися на оцінці ризиків та сприяти зміцненню кібербезпеки, захисту конфіденційності даних і прав споживачів, водночас створюючи умови для розвитку фінансових технологій [3].

Регулювання Інтернету в Європейському Союзі має свої витoki ще з початку 2000-х років, коли було розроблено й прийнято цілу низку базових нормативно-правових актів, що стали фундаментом для впорядкування сфери телекомунікацій, цифрових мереж та відповідних послуг. До таких правових документів відносяться Рамкова директива (2002/21/ЄС) [27], яка визначила загальні засади регулювання сектору, а також ряд інших ключових директив, спрямованих на покращення та оптимізацію регуляторної політики. Хоча згодом вона була скасована Директивою № 2018/1972 від 11 грудня 2018 року, саме ця Рамкова Директива стала основою для впровадження гармонізованої правової структури, що регулювала електронні комунікаційні послуги, електронні комунікаційні мережі (далі – ЕКМ), відповідне обладнання та супутні послуги. Окрім цього, зазначена директива визначила ключові функції національних регуляторних органів і запровадила ряд процедур, спрямованих на уніфіковане застосування правових норм у межах Європейського Союзу.

В контексті дослідження виділимо також і, Директиву про краще регулювання (2009/140/ЄС), яка внесла важливі зміни до існуючого законодавства; Директива про права громадян (2009/136/ЄС) [28], яка посилила захист споживачів. Окремо варто згадати Директиву про конфіденційність та електронні комунікації (2002/58/ЄС) [54], орієнтовану на захист персональних даних у цифровому середовищі, а також Директиву про внесення змін та доповнень (2006/24/ЄС) [53], яка уточнила окремі положення попередніх документів. Подальшим кроком у розвитку регулювання стало запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій разом із Регламентом BEREC, [29] які створили більш цілісну й сучасну правову базу для управління інтернетом та телекомунікаціями на рівні ЄС. Завдяки такій послідовній роботі над формуванням законодавчого фундаменту забезпечено не лише стандартизацію правил у межах Союзу, а й створено умови для подальшого розвитку цифрових технологій і захисту прав користувачів у цій сфері.

11 грудня 2018 року була офіційно ухвалена Директива (ЄС) 2018/1972 [31] Європейського Парламенту та Ради, яка запроваджує Європейський кодекс

електронних комунікацій (European Electronic Communications Code) [52]. Разом із цим було оновлено Регламент BEREC, що має на меті створення гармонізованої та спрощеної регуляторної основи для управління електронними комунікаційними мережами, послугами електронних комунікацій та супутніми сервісами в межах внутрішнього ринку Європейського Союзу. Цей Кодекс став фундаментальним документом, який визначає рамки регулювання у сфері застосування засобів електронної комунікації та Інтернету, спрямованих на трансформацію Європи в інтегроване Інтернет-суспільство.

Основні положення Кодексу орієнтовані на встановлення чітких та прозорих правил використання Інтернету на всій території ЄС. Також він передбачає суттєве підвищення якості надання комунікаційних послуг, стимулювання інвестицій у розвиток інфраструктури, забезпечення рівних умов для всіх постачальників Інтернет-послуг і створення зрозумілого регуляторного середовища. Важливим аспектом стала точна класифікація і чітке визначення ключових понять у сфері електронних комунікацій, що допомагає ефективно впорядковувати їх використання.

Крім того, Кодекс сприяє формуванню довірчих відносин між усіма зацікавленими сторонами, зокрема споживачами, постачальниками послуг і регуляторами, особливо у питаннях реагування на новітні цифрові виклики та ризики. Таким чином, ця ініціатива закладає основу для успішного розвитку електронних комунікацій в межах ЄС, роблячи користування мережами Інтернет більш безпечним, доступним і узгодженим для всіх європейських громадян [30].

Що ж стосується Регламенту (ЄС) 2021/694 Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2021 року про створення Програми цифрової Європи, то згідно із пунктом 49 преамбули цього Регламенту цифрова трансформація повинна дозволити громадянам мати доступ до своїх персональних даних, використовувати та безпечно керувати ними через кордони, незалежно від їхнього місцезнаходження чи місцезнаходження даних. Крім цього, відповідно до пункту 60 преамбули забезпечуючи єдиний набір правил, які безпосередньо застосовуються у правових системах держав-членів, Регламент (ЄС) 2016/679

гарантує вільний потік персональних даних між державами-членами та зміцнює довіру та безпеку осіб, два незамінні елементи справжнього Єдиного Цифрового Ринку. Тому всі дії, вжиті в рамках Програми, які передбачають обробку персональних даних, повинні сприяти безперервному виконанню цього Регламенту, наприклад, у сфері штучного інтелекту та технологій розподіленого реєстру (наприклад, блокчейн). Ці дії мають підтримувати розвиток цифрових технологій, які відповідають зобов'язанням щодо захисту даних як за задумом, так і за замовчуванням. До того ж, згідно із пунктом 69 преамбули цей Регламент поважає основні права та дотримується принципів, визнаних у Хартії основоположних прав Європейського Союзу, зокрема щодо захисту персональних даних та ін. Держави-члени повинні застосовувати цей Регламент відповідно до цих прав і принципів [68]. Отже, вказані положення преамбули до Регламенту (ЄС) 2021/694 щодо використання, керування та доступу до персональних даних, їх вільного потоку між державами, а також обробки, захисту тощо, відображають керівні ідеї, принципи, те, з метою чого поряд з іншим було розроблено та затверджено цей Регламент.

У свою чергу, у Хартії основоположних прав Європейського Союзу (2016/C 202/02) від 7 червня 2016 року у розділі II «Свободи» міститься стаття 8, яка має назву «Захист персональних даних», згідно із якою передбачається, що кожен має право на захист персональних даних, які його стосуються. При цьому такі дані повинні оброблятися справедливо для певних цілей і на основі згоди відповідної особи або на іншій легальній основі, встановленій законом. Кожен має право на доступ до даних, які були зібрані стосовно нього, і право на їх виправлення. Дотримання цих правил підлягає контролю з боку незалежного органу [69]. Ось ті права та принципи, які дотримуються в Регламенті (ЄС) 2021/694, зокрема, щодо захисту персональних даних. Відтак, враховуючи ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу «Цифрова Європа» (2021-2027), вони є актуальними і для України.

Крім того, є окремий Регламент (ЄС) 2016/679 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб щодо обробки персональних даних і про вільний рух таких даних, який встановлює правила, що стосуються захисту фізичних осіб щодо обробки персональних даних, а також правила, що стосуються вільного руху персональних даних, та захищає основоположні права і свободи фізичних осіб і, зокрема, їх право на захист персональних даних [70]. Авжеж положення цього Регламенту мають бути орієнтиром при розробленні українського законодавства, зокрема при виробленні норм, якими мають встановлюватися правила поведінки у сфері обігу та захисту персональних даних. На сьогодні в Україні основним законодавчим актом у цій сфері є Закон від 1 червня 2010 року № 2997- VI «Про захист персональних даних», який регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних. Цей Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів.

23 лютого 2023 року було затверджено Угоду між Україною та Європейським Союзом щодо участі України у програмі ЄС «Цифрова Європа» (2021–2027), яка була підписана 5 вересня 2022 року [2]. У преамбулі документа підкреслюється ключова роль цифрової інфраструктури у таких сферах, як високопродуктивні обчислення, штучний інтелект, хмарні технології, робота з великими даними та кібербезпека. Ця інфраструктура забезпечує фундамент для інтегрованих процесів трансформації та цифрового розвитку в Європейському Союзі.

Метою Угоди є встановлення взаємовигідної співпраці, спрямованої на розвиток та підтримку стабільних і захищених цифрових можливостей у таких напрямках, як високопродуктивні обчислення, штучний інтелект, кібербезпека,

просунуті цифрові навички, а також розгортання і оптимізація використання сучасних цифрових ресурсів та досягнення їхньої інтероперабельності. Особливо акцентовано увагу на впровадженні доступних цифрових рішень у співпраці між сторонами.

Угода також визнає важливість забезпечення взаємної вигоди від участі сторін у цифрових програмах одна одної при неухильному дотриманні високих стандартів захисту даних, дотримання цифрових прав, фундаментальних свобод і етичних принципів. При цьому прописано право сторін встановлювати обмеження або додаткові умови для участі у конкретних ініціативах на основі обґрунтованих міркувань безпеки.

Аналіз переліку заходів, спрямованих на усунення бар'єрів, пов'язаних із реалізацією Порядку денного цифрових технологій 2020 року, яскраво демонструє, наскільки ці виклики залишаються актуальними і складними в подоланні. До таких проблем належать уповільнене та запутане ліцензування, невирішені питання гарантій авторського права, слабкий прогрес у гармонізації аудіовізуального середовища, а також постійна фрагментація ринку через національний опір інноваціям. Водночас відчутною залишається відсутність уніфікованої регуляторної бази, координованої через єдиний телекомунікаційний орган ЄС. Усі ці аспекти є свідченням складності, що стримує інтеграцію цифрових технологій на загальноєвропейському рівні [51].

Попри це, важливим етапом у становленні сучасної моделі регулювання Інтернету в Європейському Союзі стало ухвалення пакету нормативно-правових актів та реформ, які почали поступово впроваджуватися з 2018 року. Цей процес відкрив нові можливості для вдосконалення цифрової економіки та суспільства загалом. Зокрема, серед передбачених заходів варто виділити низку ключових ініціатив [32]. У червні 2019 року було ухвалено правила, спрямовані на забезпечення чесності та прозорості у функціонуванні онлайн-сервісів для бізнес-користувачів; з травня 2018 року набули чинності нові правила стосовно транскордонної доставки товарних посилок; починаючи з 2020 року, було введено спільні європейські норми для захисту прав споживачів у сфері онлайн-

шопінгу; а також затверджено новий правовий механізм для цифрових контрактів. Крім того, вже в грудні 2018 року ЄС запровадив нові правила електронної комерції, які забороняють дискримінацію користувачів залежно від їхньої національності чи місця проживання.

Таким чином, поступові кроки реформування свідчать про активний намір ЄС створити максимально прозору, уніфіковану та доступну цифрову екосистему. Однак численні бар'єри залишаються, вимагаючи подальших зусиль для їх подолання.

2.2. Значення міжнародних організацій та їхня роль у подоланні інформаційних та цифрових розривів

У сучасну епоху стрімкого розвитку фінансових ринків ефективний нагляд та регулювання фінансових систем є ключовими для забезпечення стійкої фінансової безпеки держав. Ризики кібербезпеки, питання захисту персональних даних та цифрова нерівність потребують особливої уваги для ефективного впорядкування фінансового середовища.

Задля мінімізації кіберризиків критично важлива тісна взаємодія між урядами, регуляторами та приватним сектором. Ефективний захист фінансових систем потребує регулярного аудиту безпеки, впровадження надійних технологій шифрування та проведення освітніх ініціатив у сфері кібербезпеки. Контроль за дотриманням норм щодо конфіденційності даних, таких як Загальний регламент захисту даних (GDPR) у Європейському Союзі, сприяє захисту особистої інформації та підтримці довіри до цифрових фінансових послуг.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) залишається єдиною універсальною та впливовою міжнародною інституцією, яка поставлена перед завданням формувати політику реагування на найбільш серйозні виклики та загрози, що стоять перед міжнародною спільнотою у різних сферах. Проте події, які відбуваються в Україні, викликали серйозні сумніви щодо здатності ООН

оперативно та ефективно вирішувати конфлікти нового типу, такі як гібридні війни. Ці виклики змушують організацію переглядати свої підходи до управління критичними ситуаціями.

Поряд із глобальними викликами гуманітарного, політичного, економічного, екологічного та культурного характеру, ООН дедалі більше уваги спрямовує на інформаційну сферу. У даній галузі головну роль відіграють кілька ключових інституцій в рамках організації, які розробляють відповідні стратегії та механізми вирішення інформаційних питань. Серед них особливий вплив мають такі органи: Економічна та Соціальна Рада ООН; Цільова група ООН з питань інформаційного суспільства; Цільова група з питань інформаційно-комунікаційних технологій.

Крім зазначеного, варто відзначити значення спеціалізованих установ, які також здійснюють діяльність, пов'язану з інформаційною проблематикою. Це Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ), ЮНЕСКО, Всесвітня організація інтелектуальної власності, Всесвітня поштова спілка, Світова організація торгівлі та інші установи. З-поміж них МСЕ відіграє особливу роль як спеціалізована установа ООН, відповідальна за всі аспекти глобального електрозв'язку. Основним її завданням є виконання законодавчих, управлінських, виконавчих і консультативних функцій у цій сфері. Організація займається технічним супроводом і стандартизацією в галузі електрозв'язку, формулює рекомендації для пришвидшення розвитку телекомунікаційної інфраструктури, а також підвищення якості послуг зв'язку.

Головною метою діяльності МСЕ є вдосконалення інформаційно-комунікаційної інфраструктури на рівні окремих держав і глобального співтовариства. Крім того, важливим напрямом є зменшення «цифрового розриву», який досі існує між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Центром уваги залишається також розробка та впровадження міжнародних стандартів, які є відкритими, взаємно сумісними та недискримінаційними. Такі стандарти базуються на реальних потребах користувачів і спрямовуються на поліпшення доступу до цифрових технологій.

Однією з найважливіших складових роботи МСЕ є дослідницькі комісії, діяльність яких охоплює розробку нових засад технічного прогресу в телевізійному, звуковому та мультимедійному мовленні. Вони займаються створенням інноваційних методів цифрової обробки, передачі й відтворення аудіовізуальної інформації, досліджують способи оцінки її якості та працюють над оптимізацією частотно-територіального ресурсу для мовлення як на землі, так і через системи супутникового зв'язку. Крім цього, значна увага приділяється новаторським технологіям стиснення аудіовізуальної інформації, які дозволяють не лише підвищувати ефективність її обробки та передачі, а й забезпечувати споживачам найкращий доступ до відповідних ресурсів.

У межах співпраці між Україною та Міжнародним союзом електрозв'язку (МСЕ) проводиться робота, спрямована на створення міжнародного правового захисту, який забезпечує сумісне використання в Україні як аналогових, так і цифрових радіомовних систем, служб і технологічних рішень. Цей процес триває протягом усього перехідного періоду від аналогового до цифрового мовлення. Особливу увагу надають врахуванню національних інтересів України під час розроблення міжнародних нормативних документів. Ці документи визначають стратегію впровадження цифрового мовлення, сприяють подоланню цифрового розриву та залученню нових цифрових служб нового покоління до загальнодержавного й глобального контексту.

У системі ООН важливе й особливе місце належить ЮНЕСКО, яка активно займається розвитком різних сфер, зокрема інформаційної. Серед ключових завдань ЮНЕСКО в області інформації виділяють такі напрямки, як сприяння свободі вираження думок та забезпечення доступу до інформаційних матеріалів. Організація також прагне до зміцнення незалежних, вільних і плюралістичних медіа та комунікаційних систем з метою сталого розвитку. Не менш важливим є сприяння універсальному доступу до знань і даних, а також удосконалення інформаційної інфраструктури в інтересах усього людства.

Одним із перших концептуальних документів, що визначив генеральний курс на створення глобального інформаційного суспільства, став прийнятий у

1996 році на 29-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО правовий акт під назвою «Інформаційне суспільство для всіх» [33, с. 97-101].

Цей документ став основоположним для формування нового етапу міжнародного співробітництва у цій сфері. Згідно із зазначеними принципами, формування глобального інформаційного суспільства визначено пріоритетним напрямом. У цьому процесі ЮНЕСКО відведена одна з головних ролей.

Серед ключових викликів у процесі формування глобального інформаційного суспільства можна виділити наступні пункти:

- дисбаланс у розвитку інформаційних технологій та ізоляція окремих країн і регіонів від сучасних інформаційних потоків;

- негативні наслідки, спричинені використанням комунікаційних і інформаційних технологій;

- загрози, пов'язані з обмеженням інформаційних прав і свобод людини. Це включає доступ до інформації, захист конфіденційності, а також запобігання поширенню матеріалів агресивного, расистського та дискримінаційного характеру. Також варто звернути увагу на проблему інформаційної необізнаності окремих громадян та нерівність у володінні інформаційними навичками [50, 33, 34].

З огляду на ці проблеми, ЮНЕСКО визначила основні напрями міжнародної співпраці:

- створення механізмів для підтримки міжнародного партнерства в інформаційній сфері на міжрегіональному, національному та глобальному рівнях;

- забезпечення захисту інформації шляхом збереження її в різних формах, а також обговорення на міжнародному рівні етичних, правових і соціокультурних аспектів, пов'язаних із функціонуванням інформаційного суспільства;

- розвиток інформаційно-освітніх мереж на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях.

Таким чином, ЮНЕСКО відіграє важливу роль у становленні глобального інформаційного суспільства, впроваджуючи міжнародну інформаційну політику, сприяючи відкритому обміну ідеями, створюючи умови для розвитку глобальної інформаційної інфраструктури та налагодження міжкультурної комунікації.

Особливе занепокоєння міжнародної спільноти викликає явний розрив між «інформаційно багатими» і «інформаційно бідними» країнами, що є серйозною загрозою для побудови рівноправного глобального інформаційного суспільства.

Для вирішення цієї проблеми ЮНЕСКО реалізувала проєкт «Допомога регіонам» (ІДАМС). Метою цього проєкту стало проведення масштабних досліджень для аналізу специфіки кожного регіону й адаптації програм ЮНЕСКО відповідно до їхніх потреб. У рамках проєкту також розглядалася можливість створення науково-дослідних центрів задля об'єднання інтелектуального потенціалу регіонів [35, с. 76].

ЮНЕСКО розробила й затвердила цілу низку міжнародно-правових норм, які охоплюють різні аспекти інформаційної сфери, спрямованих на створення єдиного підходу до регулювання в цьому напрямі. Серед найважливіших документів можна виділити:

- Угоду про сприяння розповсюдженню аудіовізуальних матеріалів освітнього, наукового та культурного призначення на міжнародному рівні. Цей документ спрямований на полегшення доступу до знань і поширення передового досвіду у різних країнах світу;

- Конвенцію про міжнародний обмін виданнями, яка встановлює рамки для співпраці між державами в галузі публікаційного обміну, дозволяючи посилювати наукову і культурну взаємодію;

- Конвенцію про розповсюдження програмних сигналів, що передаються через супутники, яка регулює питання законного використання супутникового мовлення для забезпечення доступу до якісної інформації незалежно від географічних кордонів;

- Декларацію щодо керівних принципів використання супутникового мовлення, спрямовану на просування свободи розповсюдження інформації, підтримку освітніх ініціатив та поглиблення культурного діалогу між націями;

- Декларацію про основні принципи, спрямовані на висвітлення ключової ролі засобів масової інформації у зміцненні міжнародного миру та взаєморозуміння, а також у підтримці прав людини і боротьбі проти таких явищ, як расизм, апартеїд та пропаганда воєнних конфліктів;

- Хартію про збереження цифрової спадщини, яка займається питанням збереження інформації у цифрових форматах як культурної цінності для наступних поколінь.

Аналогічно значущими є ініціативи Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), котра займається розробкою глобальної політики у сфері охорони інтелектуальної власності. Її діяльність спрямована на гармонізацію національних законодавств і процедур у цій галузі, що дозволяє створити узгоджену й ефективну міжнародну систему правового регулювання.

ВОІВ надає широкий спектр послуг, зокрема допомогу міжнародним заявникам у реєстрації промислової власності, таких як патенти, товарні знаки та промислові зразки. Організація також виступає платформою для обміну інформацією між членами, пропонує технічну, організаційну й консультативну підтримку урядам країн-учасниць і сприяє у врегулюванні спорів у сфері інтелектуальної власності між приватними учасниками.

Головною метою діяльності ВОІВ є глобальне зміцнення захисту інтелектуальної власності шляхом налагодження співпраці між державами. Організація прагне забезпечити ефективне адміністративне управління багатосторонніми договорами, які регулюють правові й адміністративні аспекти інтелектуальної власності, тим самим сприяючи інноваційному й культурному розвитку світової спільноти.

Одним із ключових напрямів діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) в інформаційній сфері є широкий комплекс завдань, пов'язаних із захистом прав, впливом інформаційних технологій на

правову систему та регуляцією міжнародних норм. Зокрема, слід виокремити такі аспекти:

- забезпечення надійного захисту прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми та безпечної передачі даних через інформаційні мережі, враховуючи сучасні виклики цифрової епохи;

- аналіз та розробка рекомендацій щодо впливу стрімкого розвитку Інтернету й інформаційно-телекомунікаційних технологій на систему інтелектуальної власності, що охоплює як авторські права, так і новітні сфери, наприклад, штучний інтелект;

- оцінка та розв'язання проблем, пов'язаних із впливом глобальної мережі на авторські та суміжні права, торговельні марки, доменні імена, реєстрацію патентів, а також розробка механізмів для врегулювання міжнародних спорів у цих сферах.

У межах своєї діяльності ВОІВ виступає як ініціатор створення низки найважливіших міжнародних нормативно-правових актів, які стали основою сучасного правового захисту інтелектуальної власності. Серед них варто відзначити такі документи:

- Всесвітня конвенція про авторське право, яка заклала фундаментальні принципи охорони творчих творів;

- Паризька конвенція про охорону промислової власності, спрямована на унормування правовідносин у межах винаходів та іншої промислової власності;

- Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, що спрощує процес реєстрації торговельних марок у різних країнах;

- Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків, що забезпечує єдиний стандарт класифікації;

- Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення, яка сприяє збереженню законних інтересів у сфері аудіопродукції;

- Договори ВОІВ про авторське право та про виконання і фонограми, що розширили можливості адаптації правових норм до цифрових форм поширення контенту;

- Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення;
- Договір про патентне право, який гармонізує процедури патентування між країнами.

Таким чином, процеси інформатизації впливають не лише на повсякденне життя суспільства, а й на діяльність міжнародних організацій, спрямованих на формування єдиного правового поля у цьому швидкозмінному середовищі. Міжнародні інституції активно працюють над створенням і прийняттям нормативно-правових актів, які визначають основні інформаційні права та свободи людини й громадянина, деталізують організаційно-правові механізми їх реалізації й захисту, а також встановлюють випадки обґрунтованих обмежень і гарантії їх дотримання. Крім того, розробляються стандарти для формування сучасного інформаційного суспільства, забезпечуючи глобальну інтеграцію таких норм з урахуванням специфіки сучасних викликів.

2.3. Аналіз діяльності міжнародних організацій у сфері подолання інформаційних та цифрових розривів

У сучасному світі міжнародні організації активно переглядають свої підходи та політику в забезпеченні інформаційної безпеки на глобальному рівні. Постійна еволюція загроз, зокрема в інформаційному просторі, спонукає до переоцінки традиційних методів і розроблення інноваційних стратегій, спрямованих на захист та стабільність. Сьогодні міжнародна співпраця є ключовим інструментом у боротьбі з інформаційними ризиками. Завдяки об'єднанню зусиль розробляються узгоджені стратегії та політика, адже інформаційна безпека поступово стає одним із наріжних каменів міжнародних відносин.

Розвиток інноваційних інформаційних технологій і всеосяжне поширення цифрового середовища підкреслили важливість координації дій світової спільноти у цій сфері. Зокрема, збільшення загроз, пов'язаних із використанням

технологій подвійного призначення, висуває нові вимоги до розробки єдиного міжнародного підходу їх регулювання та моніторингу. Держави та міжнародні організації приділяють значну увагу створенню стратегій попередження потенційних негативних наслідків застосування таких технологій у військових чи інших деструктивних цілях. У цьому контексті важливо не лише оперативно реагувати на виклики, але й формувати довгострокові плани, які враховують стрімку динаміку технологічного прогресу та змінність характеру загроз.

Процес діджиталізації економіки та впровадження інноваційних рішень суттєво впливає на парадигму міжнародних відносин, вимагаючи від усіх сторін, як урядових, так і неурядових організацій, адаптації до нових умов. Такі перетворення включають необхідність реагування на виклики цифрової трансформації, модернізації систем державного управління, а також зміни у структурі міжнародної безпеки, включаючи гібридні конфлікти з активним застосуванням нових інформаційних і психологічних інструментів.

Сьогодні міжнародні організації посилено працюють над адаптацією своїх стратегій до нових реалій. Їхні зусилля спрямовані на вдосконалення механізмів виявлення, аналізу та реагування на загрози, розробку стандартів і правил для кіберпростору, а також посилення практик захисту інформації. Поширення гібридних конфліктів із значною участю інформаційних технологій стимулює нові підходи до протидії цим викликам.

Таким чином, сучасні міжнародні урядові та неурядові інституції зосереджені на поглибленні своєї експертизи у сфері інформаційної безпеки та створенні інноваційних стратегій, що дозволяють ефективно відповідати на все більш складні загрози і виклики цифрового світу [36].

Багато провідних експертів та дослідників з-за кордону неодноразово акцентували увагу на проблемах інформаційної безпеки в міжнародному контексті [37, 48, 49]. Їхні дослідження зосереджувалися на розробці концепцій сили у геополітичних взаєминах, теорій інформаційних воєн нового покоління, а також практичному аналізі застосування інформаційних технологій як зброї в умовах міжнародних конфліктів. Вони детально досліджували ключові аспекти

інформаційної безпеки, формулювали визначення цього поняття, а також вивчали тенденції співробітництва між країнами і організаціями у цьому напрямі. Особлива увага приділялася інституційним основам забезпечення міжнародної інформаційної стабільності, механізмам протидії загрозам для безпеки на глобальному рівні та методам захисту від таких викликів. Їхній внесок став важливою складовою у формуванні сучасного розуміння концепції інформаційної безпеки, як у контексті міжнародних відносин, так і загальної глобальної безпеки.

Сучасна ситуація з інформаційними загрозами вимагає комплексного підходу та консолідованих зусиль з боку держав і міжнародної спільноти. Організації на кшталт ООН, НАТО, ОБСЄ та інші відіграють центральну роль у встановленні основ інформаційної безпеки та сприянні міжнародній співпраці в цій сфері. На рівні цих об'єднань ухвалюються рішення, покликані гарантувати стабільність і захист перед обличчям ескалації загроз, що постійно змінюються. Ці ініціативи базуються на принципах міжнародного права та досягненні спільних цілей учасників. Організації здійснюють координацію дій, розробляють стратегії протидії інформаційним викликам та створюють механізми реагування на ризики, залучаючи широкий спектр міжнародних акторів. Ураховуючи позицію кожної сторони, вони прагнуть сформувати ефективну платформу для колективних дій у сфері захисту інформаційного простору на глобальному рівні. Такий підхід сприяє не лише розв'язанню нагальних проблем у царині інформаційної безпеки, але й забезпеченню миру й стабільності в усьому світі.

Слід відзначити, що експерти визначили ключові питання та пріоритетні напрямки в галузі міжнародної інформаційної безпеки в ході обговорень на сесіях Генеральної Асамблеї ООН. Резолюції «Роль науки і техніки в контексті міжнародної безпеки і роззброєння» та «Досягнення у сфері інформатизації і телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки» стали основою для аналізу важливих аспектів, які формують сучасну політику у цій сфері. У цих документах порушуються питання подвійного використання інформаційно-комунікаційних технологій у цивільній і воєнній сферах, застосування досягнень

науки і техніки для модернізації озброєнь, а також необхідність протидії деструктивним впливам. Це підкреслює розуміння критичної потреби у створенні міжнародних стандартів інформаційної безпеки та використанні сучасних технологій для забезпечення стабільності й безпеки. Наведені резолюції також акцентують увагу на важливості координації зусиль між державами, приватним сектором, науковими установами та громадянським суспільством задля ефективного міжнародного співробітництва в цій галузі. Через подібні обговорення ООН формують узгоджені підходи й стратегії, які можуть слугувати базою для наступних дій у сфері інформаційної безпеки.

Відповідно до даних Statista, з кожним роком дедалі більша кількість людей використовує мобільний Інтернет, що демонструє вражаючу динаміку зростання. У 2020 році понад 4,28 мільярда осіб отримали доступ до мобільного Інтернету, що складає більше половини населення планети. Прогнозовані тенденції, представлені в дослідженні PwC, свідчать, що до 2030 року глобальний ринок штучного інтелекту (ШІ) може досягти обсягу 15,7 трильйона доларів США, підкреслюючи значний потенціал цієї технології для широкого спектра секторів економіки.

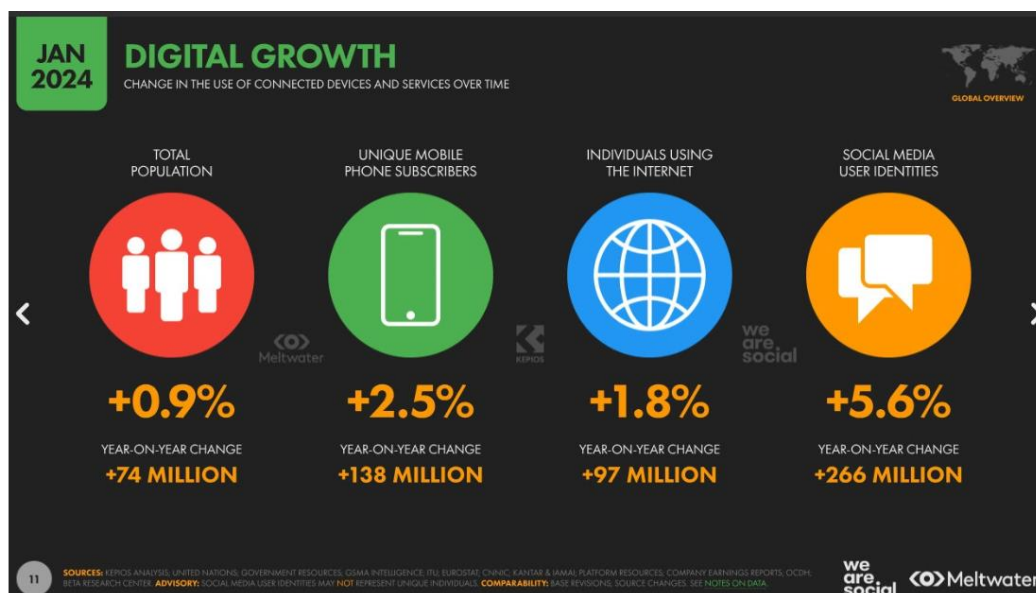

Рис. 2.1. Цифрове населення світу станом на 2024

На початок 2024 року в Україні налічувалося 29,64 мільйона користувачів інтернету, що відповідало рівню проникнення у 79,2 відсотка. Ці дані базуються на припущенні дослідників звіту, які вважають, що населення України на початок 2024 року становило 37,4 мільйона осіб. Згідно з висновками звіту, протягом 2023 року населення країни зросло на 1,4 мільйона осіб, тоді як кількість інтернет-користувачів збільшилася на 1 мільйон. Аналітики дійшли висновку, що інтернетом не користуються приблизно 7,7 мільйона жителів країни, що становить близько 20 відсотків. У цілому показник інтернет-проникнення в Україні є дещо вищим за середній глобальний рівень, який оцінюється у 66 відсотків.

Основним засобом доступу до інтернету для переважної більшості українців є смартфони: частка користувачів цього типу пристроїв сягає 97 відсотків. Водночас спостерігається помітне зниження зацікавленості громадян у використанні інших пристроїв. Зокрема, у звіті зафіксовано скорочення популярності планшетів на 8,3 відсотка та ігрових консолей на 5,9 відсотка. Найбільш значущий спад торкнувся пристроїв віртуальної реальності — кількість користувачів, які мають такі пристрої, зменшилася на 21,4 відсотка за рік.

В контексті аналізу подолання інформаційних розривів, підкреслимо важливість інформаційних технологій. Так, Індекс розвитку інформаційних технологій (IDI) є глобальним аналітичним інструментом, що представляє собою унікальний еталонний показник для оцінки рівня впровадження, розвитку та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) різними країнами світу [47]. Його структура включає одинадцять ключових індикаторів, які охоплюють аспекти доступності ІКТ (зокрема, доступ до інтернету, мобільних мереж та інших платформ) та рівень навичок населення у їхньому застосуванні. У 2023 році масштаб дослідження охопив 176 країн, що дозволяє надати всебічну картину цифрового прогресу в різних регіонах планети.

За результатами рейтингу IDI за 2023 рік найвищий показник у світі продемонструвала Ісландія, яка очолила перелік із вражаючим індексом 8,98.

Європа, як і в попередні роки, підтвердила свій статус провідного регіону у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, маючи найвищий середній показник індексу серед усіх регіонів світу — 7,50 балів. Такий високий рівень свідчить про стабільний розвиток цифрової інфраструктури та значну увагу до впровадження сучасних технологій [47].

У регіоні Північної та Південної Америки головні позиції в рейтингу займають Сполучені Штати та Канада, які продовжують демонструвати сильні досягнення на цьому напрямку. Водночас у пострадянському просторі Україна, яка посіла 79-те місце у загальному переліку, отримала свій показник індексу на рівні 5,62. Це відображає певний рівень прогресу у впровадженні ІКТ, хоча потенціал для подальшого зростання залишається значним.

Рейтинг також дозволяє відстежити динаміку змін і розвитку в різних країнах завдяки представленим даним у таблицях (наприклад, таблиця 2.2), де можна глибше ознайомитися з позиціями кожної країни та деталізувати конкретні аспекти цифрового прогресу на основі аналізу кількісних показників.

Таблиця 2.2

Динаміка позицій країн світу у рейтингу за Індексом розвитку ІТ-сектору (IDI)

Місце у рейтингу	Країни/Роки			
	2020	2021	2022	2023
1	Данія	Корея	Швейцарія	Ісландія
2	Корея	Данія	Великобританія	Корея
3	Швеція	Ісландія	Японія	Швейцарія

Досліджуючи світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності, який щороку формує Швейцарський міжнародний інститут управління та розвитку (IMD) у Лозанні, можна виокремити кілька важливих аспектів. Цей рейтинг охоплює 63 країни й аналізує їхній потенціал та рівень мотивації до впровадження й активного дослідження цифрових технологій. Цифрові технології, у свою чергу, розглядаються як фундаментальний чинник, здатний

суттєво трансформувати бізнес-практики, державні процеси та весь спектр соціально-економічної діяльності. У центрі цієї системи оцінювання залишається знання, яке відіграє вирішальну роль у забезпеченні цифрової ефективності кожної економіки.

Перша трійка лідерів рейтингу - Данія, США та Сінгапур - демонструє різні стратегічні підходи до досягнення високого рівня цифрової конкурентоспроможності. Незважаючи на спільне розуміння значення створення й управління знаннями, кожна з цих країн має власну специфіку й пріоритетність у підходах до розвитку цифрового середовища. Данія та Сполучені Штати акцентують увагу на збалансованому формуванні знань, створюючи комплексні умови, які сприяють не лише стабільному технологічному прогресу, а й масштабній інтеграції інновацій у всі сфери. Водночас у Сінгапурі виділяється яскраво виражений фокус на конкретні галузі або ключові фактори, які вважаються найбільш перспективними в контексті цифровізації.

Цей підхід дозволяє кожній із країн ефективно адаптувати власну економіку до сучасних викликів і водночас формувати унікальні моделі розвитку, які відповідають їхнім структурним особливостям і потребам. Таким чином, рейтинг не лише відображає теперішній стан цифрової конкурентоспроможності країн, а й показує, що шлях до успіху може мати безліч варіантів залежно від обраної стратегії [46].

Так, перехід на цифрові послуги ще більше загострив проблему цифрового розриву, наочно продемонструвавши, що, попри прогрес у розвитку цифрової інфраструктури та навичок, значна частина суспільства залишається осторонь цифрової економіки та цифрового середовища. Особливо це стосується вразливих груп, які не мають можливості брати активну участь у сучасній цифровій реальності. Ситуація потребує посиленої уваги як у межах Європейського Союзу, так і серед Східних країн-партнерів. Організація Об'єднаних Націй наголошує, що цифрові технології можуть не лише поглибити, але й прискорити соціальну нерівність. Таким чином, існує ризик виключення

майже половини населення світу, більшість із яких становлять жінки, котрі досі залишаються без доступу до Інтернету.

Для забезпечення рівного доступу до цифровізації та набуття громадянами необхідних навичок для повноцінної участі в цифровому суспільстві, Європейська Комісія ставить амбітні цілі. Планується, що до 2030 року щонайменше 80% громадян ЄС матимуть базові цифрові навички завдяки активним ініціативам, таким як Європейський порядок денний у сфері навичок та План дій з цифрової освіти. Крім того, розроблений Цифровий компас покликаний перетворити амбіції ЄС у конкретні досягнення до 2030 року. Основні напрями цієї стратегії включають:

- розвиток цифрових навичок та професіоналів у галузі ІТ: до кінця десятиліття передбачається, що як мінімум 80% дорослого населення матиме базові цифрові знання, а кількість фахівців в ІКТ зросте до 20 мільйонів. Особлива увага приділятиметься залученню жінок до сфери технологій;

- створення надійної та стійкої цифрової інфраструктури: усі домогосподарства в ЄС отримають доступ до гігабітного зв'язку, а всі населені пункти — до мереж 5G. До 2030 року Європа має бачити 20% глобального виробництва напівпровідників на своїй території, а також розмістити 10 тисяч високозахисених кліматично нейтральних центрів обробки даних. Перший європейський квантовий комп'ютер також стане частиною цього процесу;

- цифрова трансформація бізнесу: три чверті європейських компаній користуватимуться хмарними обчисленнями, штучним інтелектом і великими даними, а понад 90% малих і середніх підприємств досягнуть базового рівня цифрової інтеграції. Очікується також подвоєння кількості єдинорогів у регіоні;

- повна оцифровка державних послуг: досягнення передбачає доступність усіх ключових державних сервісів в Інтернеті. Громадяни матимуть доступ до електронних медичних карт, а 80% з них користуватимуться електронною ідентифікацією [44].

Європейська Комісія не лише зобов'язалася скоротити цифровий розрив, але й активно впроваджує проекти та стратегії для підвищення рівня цифрових

навичок населення по всій Європі. Значна частина цих ініціатив інтегрується із заходами Програми EU4Digital у Східних країнах-партнерах. Серед ключових заходів — створення Національних коаліцій із питань цифрових навичок і зайнятості, а також розробка Спільної методології для оцінки та прогнозування розриву у цифрових навичках відповідно до показників DESI.

В контексті дослідження доцільно виділити і Міжурядову програму «Інформація для всіх», яка була запроваджена ЮНЕСКО у 2001 році і успішно функціонує і в сучасних реаліях [39].

У центрі цієї концепції лежить ідея світу, де кожна людина матиме необмежений доступ до інформації, яка є фундаментом культурного розвитку та вдосконалення навичок вирішення ключових життєвих задач. Водночас велика увага зосереджується на питаннях міжнародного співробітництва та взаємопідтримки у процесі побудови «інформаційного суспільства для всіх». Програма «Інформація для всіх» передбачає створення платформи для обговорення політичних питань, формулювання рекомендацій і розробки керівних принципів, які забезпечуватимуть рівноправний доступ до інформації та знань в інтересах інтеграції до суспільства знань [40].

Ця ініціатива сприяє осмисленню та міжнародному діалогу щодо етичних, правових та соціальних викликів, які виникають у контексті розвитку інформаційного суспільства. Програма ефективно працює над формуванням політичних стандартів, глобальних стратегій і впровадженням передової практики в шести основних пріоритетних напрямках. У межах реалізації цієї програми спільно з Університетом Об'єднаних Націй було створено два значущих інформаційних ресурси: «Довідник з питань політики формування суспільств знань» та «Бібліотека матеріалів з політики суспільств знань», яка є масштабною колекцією тематичних досліджень і аналітичних напрацювань. Цей посібник надає загальну інформацію та детальні керівні рекомендації щодо формування політики створення суспільств знань, доповнених практичними прикладами реалізації державних ініціатив, організаційних процесів, механізмів та інформаційних джерел на різних рівнях. Матеріали можуть бути адаптовані

до специфічних умов країн із різними рівнями розвитку та обставинами, слугуючи практичним інструментом для розробки й оновлення політики у сфері побудови спільнот знань. Вільний доступ до інформації є ключовою умовою для формування таких суспільств.

Протягом усієї історії бібліотеки та архіви виконували роль зберігачів документальної спадщини людства. Однак у сучасному світі, що невпинно змінюється під впливом цифрових технологій, традиційні установи, які опікуються збереженням інформації (бібліотеки, архіви, музеї), стикаються із викликом встигати за стрімким збільшенням її обсягів. У рамках напряму «Збереження інформації» основна діяльність здійснюється через підтримку та розвиток принципів, що лежать в основі програми «Пам'ять світу». Ця ініціатива не обмежується створеними реєстрами, а діє як каталізатор, спрямований на привернення уваги як відповідальних осіб, що приймають рішення, так і широких громадських спільнот [45].

Програма розвитку ООН (ПРООН) в Україні, у співпраці з Міністерством цифрової трансформації України та Посольством Швеції, здійснила дослідження, присвячене аналізу цифрових звичок, уподобань користувачів та бар'єрів, пов'язаних із використанням електронних державних послуг [43].

Це дослідження було ініційоване Міністерством цифрової трансформації України за підтримки проєкту ПРООН «Цифрові, інклюзивні, доступні: підтримка цифровізації державних послуг в Україні» (ініціатива Підтримка DIA) і відбулося за сприяння Посольства Швеції. Мета проєкту полягає у скороченні цифрової нерівності серед поколінь та між різними соціальними групами населення України, а також у вдосконаленні цифрових рішень, спрямованих на більш уразливі категорії громадян, зокрема літніх людей та пенсіонерів; осіб з інвалідністю; громадян, які перебувають за межею бідності; мешканців сільської місцевості; молодь із територій, що постраждали від конфліктів; представників етнічних меншин (зокрема ромських громад) і внутрішньо переміщених осіб; а також ветеранів, які повертаються до цивільного життя [41].

Проєкт спрямований на досягнення таких ключових цілей:

- сприяння зміцненню потенціалу державних установ. Ця діяльність передбачає надання державним партнерам знань і навичок, необхідних для розробки та впровадження орієнтованих на громадян політик цифровізації. При цьому застосовується підхід, що ґрунтується на повазі до прав людини і враховує принципи гендерної рівності;

- розробка клієнтоорієнтованих цифрових послуг. Зусилля спрямовуються на створення наборів цифрових сервісів, адаптованих до життєвих обставин користувачів. Процес розробки реалізується за активної участі різних зацікавлених сторін, із послідовним урахуванням гендерного виміру на всіх етапах;

- підвищення обізнаності громадян щодо функціоналу та доступності електронних сервісів. Особливий акцент робиться на забезпеченні рівного доступу чоловіків і жінок до інформації про доступність таких послуг та їх ефективне використання. Таким чином, проєкт прагне створити умови, за яких усі громадяни України зможуть максимально скористатися можливостями цифровізації [42].

Аналізуючи міжнародні організації та їх роль пододанні цифрових розривів виділимо їх основні сфери діяльності. Так, міжнародний союз електрозв'язку (МСЄ) займається розробкою стандартів і сприяє міжнародній співпраці у сфері телекомунікацій. ЮНЕСКО проводить наукові дослідження, створює освітні програми та матеріали, спрямовані на підвищення рівня цифрової грамотності. Всесвітній банк надає фінансування для розбудови цифрової інфраструктури в країнах, що знаходяться на етапі розвитку. ПРООН впроваджує ініціативи, спрямовані на розвиток цифрової економіки та зменшення цифрового розриву.

Вимірювання цифрових навичок відіграє ключову роль в аналізі процесів цифрового переходу та подолання розриву в цій сфері. Для цього щороку створюються звіти DESI, які моніторять цифрові показники країн-членів у різних сферах, дозволяючи оцінювати прогрес і визначати області, що потребують додаткових зусиль. Інтеграція цих показників відповідно до методології DESI

може допомогти Східним країнам-партнерам зіставляти свої досягнення, аналізувати результативність інвестицій та виявляти пріоритетні напрями для вдосконалення цифрової компетентності й подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 3. НАСЛІДКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ЦИФРОВИХ РОЗРИВІВ

3.1. Стратегії та інструменти подолання цифрового розриву, що застосовуються міжнародними організаціями

Освітні та експертні середовища Європи трактують цифровий розрив як серйозну загрозу, яка порушує права людини. Для вирішення цього виклику Європейська Комісія ініціювала програму «Цифрове десятиліття Європи: цифрові цілі до 2030 року». Ця програма має на меті досягнення ключових завдань у сферах цифрової трансформації, таких як розвиток навичок, модернізація інфраструктури, підтримка бізнесу та удосконалення діяльності органів державного управління. Основоположними для реалізації стратегії стали три ключові нормативні документи, прийняті в 2022–2023 роках.

Рішення Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2022/2481 від 14 грудня 2022 року визначає, що процес цифрової трансформації має ґрунтуватися на відкритості, повазі до основних прав громадян, принципах демократії, правопорядку, доступності, рівності, безпеці й прагненні покращити якість життя населення.

Декларація про європейські цифрові права та принципи проголошує головний фокус цифрової трансформації — це люди. Технології повинні служити на благо кожного європейця, сприяти об'єднанню суспільства та гарантувати безпеку, повагу до прав і можливостей громадян. Кожна людина повинна мати доступ до якісної освіти протягом усього життя та можливість набувати як базові, так і поглиблені цифрові навички.

Дорожньою картою реалізації згаданих завдань стала ініціатива «Цифровий компас 2030: європейський шлях для цифрового десятиліття». Цей документ визначає конкретні напрямки та цілі для побудови цифрового майбутнього в Європі.

Цифровий розрив являє собою нерівність у доступі до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та можливостях їх ефективного використання. Це проблема глобального масштабу, яка з кожним роком стає дедалі гострішою. Для її вирішення міжнародні організації докладають значних зусиль, розробляючи й впроваджуючи різноманітні стратегії та інструменти.

В контексті дослідження виділимо основні напрями розв'язання проблеми:

1) Розширення доступу до Інтернету:

- інвестиції в інфраструктуру: розбудова телекомунікаційних мереж із пріоритетом для сільських та важкодоступних територій;

- доступність послуг: удосконалення механізмів здешевлення інтернет-послуг і створення безкоштовних Wi-Fi зон;

2) Підвищення цифрової грамотності:

- освітні програми: запуск програм для навчання різновікових і соціальних груп основам використання ІКТ;

- тренінги та курси: проведення занять із базових цифрових навичок, таких як робота з комп'ютером та Інтернетом;

- доступ до ресурсів: формування цифрових бібліотек і платформ, які відкривають шлях до інформаційних матеріалів;

3) Сприяння створенню цифрового контенту:

- локалізація матеріалів: переклад програмного забезпечення й веб-ресурсів на мовах, зрозумілих місцевому населенню;

- місцевий контент: підтримка розробки регіональних цифрових ресурсів і сприяння їх поширенню;

- цифрові медіа: розвиток платформ для обміну інформацією, знаннями та культурними надбаннями;

4) Співпраця з державними й приватними структурами:

- громадсько-приватне партнерство: реалізація спільних проектів між урядами та бізнесом для покращення цифрової інфраструктури;

- регуляторна підтримка: формування сприятливих умов для розвитку інновацій у сфері інформаційних технологій;

- інвестиції бізнесу: мотивування приватного сектору вкладати кошти у побудову сучасної цифрової екосистеми;

5) Підтримка вразливих груп:

- гендерна рівність: активне залучення жінок до використання ІКТ через спеціальні програми і проекти;

- інклюзивність: розробка рішень, адаптованих для осіб із інвалідністю, що гарантуватиме доступність цифрових технологій для кожного;

- сільські території: наголос на розвитку інтернет-інфраструктури в малозабезпечених і ізольованих громадах.

Робота над подоланням цифрового розриву — це не лише раціональний крок у напрямку економічного зростання, але й вклад у створення більш рівноправного суспільства, де кожен має можливість реалізувати свій потенціал завдяки сучасним технологіям.

Інструментами, що застосовуються міжнародними організаціями є:

- фінансування: надання грантів, кредитних ліній та інвестицій для підтримки розвитку цифрової інфраструктури та впровадження сучасних програм;

- технічний супровід: консультаційна допомога, передача новітніх технологій і підвищення кваліфікації кадрів;

- мережеві ініціативи: формування глобальних і регіональних платформ для обміну досвідом і найкращими практиками;

- уніфікація стандартів: розроблення міжнародних норм і правил у сфері інформаційних технологій;

- аналітика і дослідження: збирання даних про цифрову нерівність та аналіз для створення ефективних стратегій подолання проблеми.

Так, наприклад, Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) на глобальному рівні займається розробкою технічних стандартів, які забезпечують ефективне функціонування сучасних телекомунікаційних систем. Крім того, організація активно сприяє співпраці між урядами різних держав, стимулюючи спільне вирішення ключових питань у галузі зв'язку та цифрових технологій.

ЮНЕСКО проводить ґрунтовні дослідження у сфері цифрової освіти, спрямовані на вивчення нових тенденцій і технологій. Організація створює інноваційні навчальні програми та надає доступ до розроблених освітніх матеріалів, сприяючи підвищенню рівня цифрової грамотності серед населення по всьому світу.

Всесвітній банк прагне сприяти економічному зростанню країн, що розвиваються, шляхом надання їм фінансової та технічної допомоги. Особливу увагу банк приділяє інвестиціям у створення та модернізацію цифрової інфраструктури, що є фундаментом розвитку інформаційного суспільства.

Програма розвитку ООН (ПРООН) реалізує широкий спектр ініціатив, спрямованих на підтримку цифровізації економіки різних держав. Її проекти націлені на зменшення цифрового розриву між країнами та регіонами, забезпечуючи рівні можливості доступу до сучасних технологій для різних верств населення.

Попри докладання значних зусиль з метою скорочення цифрового розриву, це завдання досі залишається складним та багатограним. Воно передбачає подолання численних викликів, які обмежують прогрес і потребують комплексного підходу до вирішення. До основних проблем належать: недостатнє фінансування, зокрема у багатьох країнах існують серйозні перешкоди, пов'язані з браком фінансових ресурсів для реалізації масштабних проєктів у сфері модернізації цифрової інфраструктури. Це стримує доступ до інтернету в регіонах із низьким рівнем розвитку та звужує можливості для застосування технологій.

Виділимо також і відсутність достатньої політичної підтримки. Деякі держави недооцінюють важливість цифрової трансформації та не включають її до пріоритетних напрямів своєї політики. Брак стратегічного бачення та обмежена увага з боку урядів ускладнюють впровадження інновацій і розвиток цифрової економіки.

Наступним є низький рівень цифрової грамотності населення. Велика кількість людей не володіє базовими знаннями та навичками, що дозволяють їм

ефективно користуватися сучасними цифровими інструментами. Ця ситуація не лише обмежує їхні можливості, але й гальмує впровадження нових технологій у суспільстві.

Загрози кібербезпеки - постійне зростання ризиків, пов'язаних із кібератаками, порушенням конфіденційності даних та іншими кіберзлочинами, створює додатковий бар'єр для поширення цифрових практик. Питання забезпечення захисту персональної інформації стають усе більш актуальними, що потребує збалансованих рішень і додаткових ресурсів.

Ці виклики вимагають синхронізованих дій на глобальному, національному та місцевому рівнях із залученням усіх зацікавлених сторін для усунення перешкод і створення умов для максимально широкого доступу до цифрових можливостей.

Звертаючи увагу на перспективи розвитку, то тут можна виокремити в кілька важливих напрямів. Зокрема, розширення доступу до мобільного Інтернету. Тут важливим є те що, постійне зростання покриття мобільних мереж забезпечує можливість підключення віддалених регіонів до цифрового середовища, сприяючи залученню більшої кількості людей до сучасних технологій.

Підкреслимо і важливість інтеграції штучного інтелекту. Мається на увазі те, що впровадження ШІ дозволяє створювати індивідуалізовані освітні програми, що враховують особливості кожного користувача, тим самим підтримуючи розвиток необхідних цифрових компетенцій.

Розвиток партнерства між державним і приватним секторами характеризується тим, що спільні ініціативи державних органів і бізнесу дозволяють значно прискорити вирішення проблем з нерівним доступом до технологій.

Вирішення проблеми цифрового розриву відіграє критичну роль у забезпеченні сталого розвитку та соціальної рівності. У цьому процесі важливими складовими залишаються міжнародна співпраця та активне впровадження передових технологічних рішень.

3.2. Роль держави та громадянського суспільства у подоланні інформаційних та цифрових розривів

Боротьба за цифрове включення відбувається на межі змагання із часом. Інформаційні технології, що стрімко розвиваються, створюють нові виклики, посилюючи соціальну нерівність. Політика цифрової інклюзії стає інструментом зміни доступу до ринку праці та покращення умов життя. Проте справжня цінність інформації залежить від здатності людей її осмислювати. Інформація стає корисною лише тоді, коли перетворюється на знання через соціалізацію та практичне застосування, які дозволяють розвивати аналітичне мислення. Саме тому цифровий розрив тісно пов'язаний із освітнім, як зазначає П. К. Верхоф [11].

Спроби впровадження політики загального доступу до Інтернету в країнах, що розвиваються, приречені на провал без врахування інших соціальних аспектів, насамперед освіти. Це не означає, що зусилля варто спрямовувати виключно на ліквідацію неграмотності перед цифровим розвитком. Натомість потрібен інтегрований підхід. Вимоги сучасної економіки диктують необхідність взаємодії соціальних секторів для уніфікації доступу до державних послуг [15].

Дослідник С. Бернардо дійшов висновку, що політика подолання цифрового розриву є важливою складовою соціальної стратегії, але її недостатньо для розв'язання ширших соціально-економічних проблем [12]. Схожа ситуація й з електронною освітою, що може частково вирішити проблему низької успішності, але лише за умови зміни навчальних підходів та переосмислення ролі вчителів і шкіл. У країнах, що розвиваються, часто виникає пошук «чудесних» рішень, але Інтернет як інструмент надто важливий для таких експериментів. Його впровадження має бути стратегічним і реалістичним.

Країни, які не належать до технологічного ядра, повинні розвивати здатність адаптуватися для зменшення цифрового відставання. Як наголошує Е. Л. Гuedes, це дозволить їм аналізувати досвід лідерів у сфері ІТ, уникати зайвих

витрат на експерименти і вибирати оптимальні технології та продукти, що відповідають їхнім культурним і соціальним реаліям [13].

Згідно з аналітикою компанії Gartner, просте усвідомлення актуальності подолання цифрового розриву не виправдовує необґрунтовані інвестиції. Цей процес потребує чітко спланованих пілотних проєктів з урахуванням локальних умов, навчання користувачів, створення систем оцінювання та технічної підтримки. Особливо це стосується впровадження Інтернету в освітній сфері, яке має бути поступовим і системним.

Сорж вбачає в адаптації ІКТ та розвитку педагогічних підходів ключ до подолання цифрового розриву. Розробка програмного забезпечення, критичних методик навчання та інтеграція цих технологій у школи є найефективнішою інвестицією в суспільство для будь-якої країни в стані розвитку. Вона створює основу для подальшого цифрового прогресу та сталого соціального зростання [14].

Проблема цифрового розриву є складною і багатогранною, що робить її предметом активних дискусій. Точне вивчення причин цього явища є критично важливим етапом для своєчасного виявлення ефективних рішень. У сучасному світі цифровий розрив досягає значних масштабів, демонструючи значний зв'язок із бідністю. Приблизно 40% населення планети проживає в країнах із низьким рівнем доходу, причому близько мільярда людей не мають доступу до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [20].

Дослідження показують, що навіть за умови встановлення інформаційних кіосків або телецентрів у країнах із низьким доходом чи тих, що розвиваються, ймовірність доступу до Інтернету для жителів розвинених держав у десять разів вища. Це вказує на те, що базовими елементами подолання цифрового розриву є якісна освіта та трансформація світогляду. Уряди повинні розробляти інструменти електронного урядування, спрямовані на підвищення цифрової готовності суспільства. Важливо заохочувати громадян до використання ІКТ, забезпечувати їх навчання та сприяти розвитку відповідних навичок у доступній формі.

Однією з ключових проблем залишається вартість і доступність ІКТ, однак ще більш серйозним викликом є нестача знань і розуміння технологій. За даними досліджень, понад 40% населення світу не має можливості навчитися працювати з комп'ютерами. Це питання є найбільш складним для вирішення, оскільки воно потребує трансформації системи освіти, змін у суспільному мисленні та значних інвестицій у розвиток електронних послуг. Розвиток електронного урядування має стати одним із пріоритетів, пропонуючи зрозумілі та зручні інструменти для взаємодії громадян із державними установами, незалежно від рівня їхньої освіти. Натомість багато урядових сайтів лишаються складними у використанні, що створює бар'єри як щодо доступності контенту, так і технологій загалом.

Для подолання цифрового розриву необхідно впроваджувати інтегрований підхід, орієнтований на громадян. Це передбачає розвиток рівних можливостей для використання ІКТ, а також активну співпрацю між ключовими зацікавленими сторонами. У цей процес мають бути залучені центральні та місцеві органи влади, приватний сектор, наукове середовище, громадські організації та міжнародні інституції. Їх зусилля повинні відповідати принципам, визначеним у Туніській програмі для інформаційного суспільства, що передбачає спільну діяльність задля забезпечення інклюзивного цифрового майбутнього для всіх [19].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та впровадження стратегій е-урядування значно сприяють прозорості у державному управлінні й демократичних процесах. Ці елементи є невід'ємною частиною спільного бачення розвитку та ключових керівних принципів. Міжнародна співпраця, зосереджена на забезпеченні ресурсів для впровадження таких технологій, наближає суспільство до подолання цифрового розриву. Уряди повинні відігравати провідну роль у формуванні доступних електронних послуг і створенні зрозумілого контенту, орієнтованого на ІКТ. Вони також мають забезпечувати розвиток інклюзивного середовища для е-урядування через удосконалення нормативно-правової бази, чіткі стратегічні напрямки та державні гарантії. Таким чином, електронне урядування здатне стати потужним

інструментом зменшення цифрових бар'єрів, наприклад, забезпеченням широкого доступу до високошвидкісного інтернету.

Одним із ключових кроків у боротьбі за рівність є розгортання мереж мобільного широкосмугового зв'язку. Однак запровадження нових поколінь технологій зв'язку є ресурсноємним процесом для всіх учасників ринку, що може значно затягнутися в часі. Наразі більшість країн світу активно працюють над впровадженням національного покриття мережею LTE (4G) [21].

Подолання цифрового розриву передбачає створення рівних умов для всіх, щоб отримати можливість навчатися та працювати, незалежно від обставин. Це завдання стає пріоритетом для багатьох країн і навіть для приватних компаній. В одному з досліджень МВФ було встановлено, що скорочення зайнятості відбувається повільніше в тих галузях, де більша частина працівників має можливість працювати з дому [59].

Генеральний секретар ООН наголосив, що цифрова нерівність є питанням життєвої важливості. Від доступу до інтернету залежить не лише якість життя під час глобальних криз, таких як пандемія, але й майбутнє людства в цілому [20].

Оцінювання цифрового розриву потребує всебічного і багатовимірного підходу. У міжнародних рейтингах зазвичай враховується кількість користувачів Інтернету як ключовий індикатор доступу до цифрових технологій. Проте, такий підхід є недостатньо ефективним у контексті країн, які стикаються з фундаментальними соціально-економічними проблемами, такими як низький рівень грамотності, дефіцит базових ресурсів, як-от вода, або гостра продовольча криза. У цьому випадку необхідно залучати як кількісні, так і якісні показники для досягнення збалансованого і комплексного оцінювання ситуації. Це дозволить міжнародним організаціям отримати більш точне уявлення про масштаби цифрового розриву і відповідно розробити стратегії подолання.

Оцінка є ключовим елементом у вимірюванні ефективності реалізації ініціатив щодо звуження цифрового розриву. Залучення урядів та вдосконалення механізмів електронного урядування мають потенціал стати вирішальним

фактором цього процесу. Програми у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), ініційовані державами, можуть сприяти зменшенню нерівності як між різними віковими та гендерними групами, так і між регіонами з різним рівнем соціально-економічного розвитку. Такі ініціативи є особливо важливими для подолання прогалів між молоддю та людьми похилого віку, жінками й чоловіками, освіченим населенням та тими, хто не мав доступу до освіти.

Засоби масової інформації спільно з місцевою владою і науковими колами можуть виступати важливими рушійними силами в ефективній комунікації і популяризації таких ініціатив. Урядам країн, що розвиваються, необхідно посилювати пріоритетність програм електронного врядування в їхніх запитах на міжнародну технічну й фінансову допомогу. Для досягнення бажаних результатів також важливим є гармонізація нормативно-правових актів у сфері електронного врядування. Консенсус щодо впровадження стандартизованого набору взаємопов'язаних, сумісних електронних послуг може сприяти більш інтегрованому підходу в розбудові цифрової інфраструктури.

Разом із тим, сучасне суспільство стрімко змінюється під впливом Інтернету та пов'язаних з ним технологій. Пандемія COVID-19 стала каталізатором прискорення цих змін. У відповідь на загальнонаціональні карантинні обмеження багато галузей економіки трансформувало свої операційні процеси в онлайн-середовище. Замість традиційних вечорів у ресторанах люди стали частіше використовувати мобільні додатки для замовлення їжі й продуктів, а ділові зустрічі перейшли у формат відеоконференцій [21].

Сучасне суспільство дедалі більше взаємодіє у віртуальному середовищі, ніж у реальному. Ця тенденція особливо яскраво демонструє розрив між тими, хто здатний використовувати онлайн-ресурси, і тими, хто таких можливостей не має. Якщо раніше цифрова нерівність була темою теоретичних обговорень на конференціях і аналітичних звітах, то сьогодні вона перетворилася на актуальну практичну проблему. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), комп'ютери та пов'язані з ними мережеві інструменти відіграють все більш визначну роль у

навчальному процесі та побудові кар'єри сучасної людини. Особливого значення набувають ініціативи, спрямовані на забезпечення доступу до онлайн-освіти глобального масштабу для дітей та молоді як у школах, так і вдома. Як наслідок, така інтеграція сприятиме підвищенню рівня освіченості у суспільстві й поступовому зменшенню цифрового бар'єра.

Необхідно, щоб діти та молодь максимально ефективно використовували цифрові можливості для навчання. З огляду на це держави та приватні компанії докладають значних зусиль для розширення доступу до інтернет-покриття, зокрема в освітніх закладах. Наприклад, починаючи з 2020 року, у партнерстві з ЮНІСЕФ компанія Ericsson займається створенням карти підключень шкіл до інтернету в рамках 35 країн із планами завершити цю ініціативу до кінця 2023 року, щоб забезпечити повне інтернет-з'єднання всіх шкіл до 2030 року [58].

Надання доступу до інтернету відкриє кожній дитині можливість систематичного користування цифровими технологіями, які є ключовими для отримання якісної освіти. Водночас поточний цифровий розрив суттєво погіршує становище мешканців менш розвинених регіонів і представників нижчих соціально-економічних верств населення. Вирішальну роль у подоланні цієї нерівності можуть відіграти лише уряди, які повинні взяти на себе лідерство через впровадження електронного урядування як стратегічного інструменту для ліквідації цифрового розриву.

Два приклади успішного застосування електронного урядування наочно ілюструють його переваги. Першим є програма електронної охорони здоров'я, впроваджена урядом Єгипту, яка забезпечує безкоштовні обстеження на рак молочної залози для жінок старше 45 років. Ця система ґрунтується на супутниковому зв'язку, що дозволяє передавати дані тестування з віддалених медичних пристроїв. Таким чином, електронна послуга сприяє ранній діагностиці та лікуванню раку без будь-якої дискримінації.

Другий приклад демонструє Нігерія, де уряд реалізував програму електронного сільського господарства для розвитку аграрного сектору. Мета ініціативи — забезпечення фермерів стратегічною інформацією та поширення

корисних навичок у сфері ІКТ. Це сприяє як зростанню продуктивності, так і впровадженню сучасних технологій.

Відповідно до результатів нещодавнього опитування, проведеного у Європі за участі підгрупи С7 ООН та Інституту менеджменту і сталого розвитку, якість життя населення тісно пов'язана з рівнем послуг електронного урядування та доступом до сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [58].

Водночас однією з головних перешкод на шляху впровадження електронних послуг респонденти визначили опір змінам. Вирішення цієї проблеми лежить у розробленні єдиної узгодженої стратегії впровадження електронного урядування та приведенні державної політики у цій сфері до міжнародних стандартів. Це вкотре підтверджує ключову роль електронного урядування у подоланні цифрового розриву та створенні справедливого і орієнтованого на громадянина цифрового суспільства.

Україна вже має розвинуту екосистему різноманітних онлайн-сервісів, серед яких варто виокремити стримінгові платформи та добре відомі державні портали. На цей момент доступ до інтернету має понад 67% населення країни. Однак залишається близько 33% громадян, які не мають або жодного, або стійкого зв'язку з мережею. Ця ситуація здебільшого зачіпає сільську місцевість, де якість інтернет-покриття є незадовільною, а проведення дротового з'єднання є або технічно складним, або економічно невиправданим.

З розвитком інфраструктури проблема цифрової нерівності має поступово зникати, оскільки все більше мешканців отримуватимуть доступ до інтернету. Проте вирішення цього питання включає не лише забезпечення технічного підключення, але й необхідність навчання українців базовим цифровим навичкам. Нині приблизно 15% громадян взагалі не володіють такими навичками, тоді як рівень цифрової грамотності ще у 37% є вкрай низьким.

У зв'язку з цим держава ставить амбітну мету: протягом наступних трьох років організувати навчальні програми для підвищення цифрової компетентності, охопивши понад 6 мільйонів українців [21]

Для подолання значного цифрового розриву, який існує в Україні, Міністерство цифрової трансформації активно займається вирішенням низки стратегічно важливих завдань. Одним із головних напрямків стало призначення забезпечення повної цифровізації державних послуг, що дозволить громадянам отримувати необхідну інформацію та послуги без зайвих труднощів і черг. Також серед ключових цілей – охоплення 95% транспортної інфраструктури країни та населених пунктів сучасним високошвидкісним інтернетом, чим суттєво знизиться інформаційна нерівність між регіонами. Окрім цього, планується залучити щонайменше 6 мільйонів українців до програм розвитку цифрових навичок, що стане важливим кроком на шляху до створення цифрово усвідомленого суспільства.

Особлива увага приділяється навчальним програмам. У цьому контексті 24 грудня 2019 року Міністерство презентувало Національну платформу цифрової грамотності під назвою «Дія: Цифрова освіта», яка стала доступною для громадськості вже 21 січня 2020 року. Ця інноваційна платформа передбачає розробку та впровадження загальнодоступних онлайн-курсів, спрямованих на те, щоб допомогти людям долати бар'єри, пов'язані з недостатньою цифровою компетентністю. Водночас курси ставлять за мету відкривати перед кожною людиною ширший простір для саморозвитку, професійного зростання та активної участі у сучасному цифровому світі [4].

Таким чином, для побудови стійкого суспільства уряди та всі зацікавлені сторони мають зосередитися на створенні рівних можливостей для молоді та майбутніх поколінь. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) є ключовим елементом цього процесу, а подолання цифрового розриву має стати глобальним пріоритетом. Забезпечення доступу до сучасних електронних послуг і розвиток цифрової грамотності повинні бути невід'ємною складовою національної безпеки та стратегічною метою урядів, щоб гарантувати своїм країнам чи регіонам місце у майбутньому суспільстві, яке базується на знаннях.

Подальше впровадження інноваційних технологій відкриє суспільству не лише нові перспективи, а й дасть поштовх до виходу економіки на новий якісний

рівень – цифровий. Протягом наступного десятиліття очікується створення 22,3 мільйона нових робочих місць у різних країнах світу. Тому вже сьогодні надзвичайно важливо допомагати людям опановувати цифрові навички, щоб відповідати майбутнім вимогам роботодавців. Це сприятиме не лише зростанню ВВП України, але й розвитку світової економіки в цілому.

3.3. Рекомендації щодо вдосконалення діяльності міжнародних організацій у сфері подолання цифрових розривів

Незважаючи на високі темпи інформатизації та активний розвиток інформаційної сфери, а також визнання її стратегічної важливості на рівні держави, Україна продовжує стикатися з серйозною проблемою, яку можна позначити як цифрову нерівність, або ж цифровий розрив. Сутність цієї проблеми полягає насамперед у різному рівні цифрових навичок серед різних соціальних груп, їхніх можливостях для розвитку і вдосконалення, а також у неоднорідному впровадженні ІТ в економіку та суспільне життя. Важливо відзначити, що цифровий розрив стає дедалі помітнішим між такими групами, як старше покоління і молодь, чоловіки й жінки, міські та сільські жителі, причому це стосується і доступу до Інтернету, і вміння використовувати сучасні технології у повсякденному житті.

Як зауважує дослідник А. Сіленко, особливо значним залишається розрив у використанні комп'ютерної техніки та цифрових засобів навчання в різних освітніх середовищах. Наприклад, учні та вчителі сільських шкіл мають значно менший доступ до таких ресурсів, ніж їхні міські колеги, і це стосується також студентів і викладачів закладів вищої освіти. Водночас спостерігаються суттєві регіональні відмінності у рівні комп'ютеризації освітньої сфери загалом. Незважаючи на те, що рівень комп'ютерної грамотності серед українських студентів демонструє тенденцію до зростання, їхня конкурентоспроможність у цій сфері помітно поступається іноземним студентам, які навчаються у країнах із високим розвитком цифрових технологій [8].

Варто підкреслити, що явище цифрової нерівності не є суто українською проблемою. Аналогічні виклики притаманні і багатьом іншим країнам. Навіть держави, які вважаються лідерами глобального інформаційного розвитку, дотепер стикаються з тим, що переваги інформаційної епохи залишаються недоступними для частини їхнього населення. На ступінь залученості до використання Інтернету впливають насамперед два ключові чинники: рівень матеріальної забезпеченості й загальна освіченість різних верств населення. У сучасній Україні ситуація ускладнюється тим, що загальний рівень інформаційної грамотності серед населення все ще залишається на низькому рівні. Це, разом із нерівномірним доступом різних груп громадян до інформації, знань та технологій, призводить до поглиблення цифрового розриву і має доволі небезпечні наслідки. Зокрема, зазначена проблема може знизити конкурентоспроможність країни в умовах глобалізованого інформаційного світу та створити серйозну загрозу інформаційній безпеці її громадян.

На підтвердження цього висновку можна навести дані щодо позицій України в міжнародних рейтингах розвитку інформаційного суспільства. У 2014 році Україна займала 81-е місце із приблизно 150 країн, у 2015 році — 71-у позицію, а вже у 2016 році піднялася на 64-е місце. Однак подальший прогрес виявився несуттєвим: у 2020 році Україна зберігала ту саму 64-у позицію у світовому рейтингу (з 134 країн), що свідчить про необхідність більш рішучих дій у подоланні цифрової нерівності та підвищенні загального рівня інформатизації суспільства [71].

Таким чином подолання цифрового розриву залишається одним із найактуальніших викликів у світі, який стрімко змінюється. Міжнародні організації відіграють вирішальну роль у цьому процесі, однак для досягнення максимального ефекту їхня діяльність потребує постійного вдосконалення. Для оптимізації їхньої роботи можна врахувати такі рекомендації:

- концентрація зусиль на вразливих групах населення. Характеризується тим, що необхідно спрямувати більше уваги на забезпечення доступу до цифрових технологій для маргіналізованих груп, зокрема жінок, людей з

інвалідністю, осіб похилого віку та мешканців віддалених регіонів. Одночасно важливо розвивати цифрову грамотність і творчий потенціал серед молоді через спеціалізовані освітні програми та заохочення до створення інноваційного цифрового контенту;

- розширення стратегічних партнерств - важливо активізувати співпрацю з державними органами для фінансування та впровадження національних стратегій цифрової трансформації. Приватний сектор також варто залучати для інвестування в розвиток інфраструктури та розробку доступних технологічних рішень. Громадські організації можуть виступати локальними агентами змін, допомагаючи реалізувати проекти на базовому рівні;

- використання інновацій. Зауважимо, що штучний інтелект дозволяє персоналізувати навчання, розробляти доступні технології та аналізувати великі обсяги даних для прийняття зважених рішень. Блокчейн можна застосовувати для забезпечення прозорості й безпеки в цифрових транзакціях. Відкриті дані сприятимуть створенню новаторських підходів у вирішенні соціальних і економічних питань;

- систематизація моніторингу та оцінки. Так, регулярне відстеження прогресу в боротьбі з цифровим розривом і глибокий аналіз результатів проектів допоможуть покращити їхню ефективність. Збір і використання якісних даних слугує основою для побудови реалістичних стратегій і прийняття обґрунтованих рішень;

- стимулювання міжгалузевої взаємодії. Вирішення спільних проблем потребує скоординованої взаємодії між різними секторами, такими як освіта, охорона здоров'я чи сільське господарство. Інтеграція сучасних технологій відкриває нові можливості для комплексного підходу до викликів у різних сферах життєдіяльності;

- популяризація цифрових можливостей. Інформаційні кампанії допоможуть підвищити рівень обізнаності широкого загалу про цінність і переваги цифрової трансформації. Додатково навчальні програми з цифрової грамотності мають бути адаптовані до потреб різних категорій населення;

- формування адекватного правового середовища, таким чином варто зосередитися на розробці законодавства, яке підтримує розвиток цифрової економіки та захищає права користувачів. Гармонізація правових норм із міжнародними стандартами забезпечить стабільність і довгострокову перспективу змін.

Ці кроки можуть стати основою для конструктивного діалогу й забезпечити більш ефективне подолання цифрового розриву, сприяючи рівному доступу до технологій для всіх верств населення.

Підкреслюючи зазначене вище виділимо кілька деталізованих рекомендацій, які можуть сприяти зменшенню цифрового розриву в сучасному суспільстві.

Перше, що можна зробити, – це запровадити глобальний фонд, спрямований на фінансування проектів, орієнтованих на подолання цифрового розриву. Такий фонд може стати ключовим джерелом ресурсів для фінансування програм з розширення доступу до цифрових технологій у малозабезпечених громадах, сільських районах та країнах, що розвиваються. Крім того, слід розглянути можливість партнерства між урядами, міжнародними організаціями та приватним сектором для наповнення фонду і забезпечення його стабільного фінансування.

Другою важливою ініціативою є створення універсальних стандартів доступності для цифрових технологій, які враховують потреби людей з інвалідністю. Такі стандарти повинні охоплювати не лише фізичну доступність пристроїв, а й спрощений інтерфейс для програмного забезпечення, адаптацію мультимедійних продуктів, таких як відео з субтитрами або аудіоописами, а також покращення можливостей голосового керування.

Третій напрямок – формування міжнародної платформи для ефективного обміну досвідом, інноваціями та кращими практиками серед різних країн і організацій. Це дозволить учасникам ділитися успішними моделями реалізації проектів, тестувати нові підходи та отримувати доступ до експертних рекомендацій щодо підвищення цифрової інтеграції.

Четверта рекомендація передбачає активну підтримку розвитку відкритого програмного забезпечення. Відкрите ПЗ може стати доступнішою альтернативою комерційним продуктам для загального користування, особливо у регіонах з обмеженим бюджетом. Для цього необхідно заохочувати таланти з усього світу до участі у проєктах з відкритим кодом, а також створювати інструменти й ресурси для навчання фахівців.

Ще однією важливою ініціативою є сприяння підвищенню цифрової грамотності через освітні заклади. Розробка інтерактивних навчальних програм, інтеграція інформаційних технологій у навчальний процес та організування тренінгів для вчителів допоможуть школам і університетам стати центрами цифрової освіти.

Реалізація цих заходів матиме довгостроковий вплив, оскільки вона прискорить усунення цифрового розриву і дозволить створити суспільство з рівними можливостями доступу до інформації та технологій.

При цьому важливо наголосити, що процес подолання цифрового розриву не є короткотерміновим завданням. Він потребує систематичного підходу та скоординованих дій з боку урядів різних країн, міжнародних організацій, бізнесу та громадського суспільства. Тільки завдяки їхнім спільним зусиллям можливо досягти суттєвих змін у цьому напрямку та забезпечити повсюдну цифрову рівність.

ВИСНОВКИ

Глобальні диспропорції соціально-економічного розвитку на сучасному етапі дедалі більше загострюються під впливом техноглобалізму. Прихильники цього явища, зокрема прибічники шумпетеріанського підходу до інтерпретації чинників економічного зростання, акцентують увагу на ролі проривних інновацій і процесу «творчого знищення», що супроводжується трансформацією і вивільненням робочих місць. Вони припускають, що окремі незахищені сегменти ринку праці можуть опинитися у менш вигідному становищі через масштаби технологічної модернізації та цифрової трансформації. Попри це, їхня позиція ґрунтується на припущенні, що довгострокова динаміка сприятиме нивелюванню цифрових асиметрій.

У свою чергу, критики техноглобалізму звертають увагу не лише на перспективні ризики застосування новітніх цифрових технологій, таких як штучний інтелект, для ринку праці, а й на суспільно-економічні наслідки технологічних змін у ретроспективі. Їхнє занепокоєння пов'язане із такими явищами, як посилення соціальної нерівності внаслідок впровадження руйнівних технологій, що ще більше актуалізує питання концентрації доходів, поляризації ринку праці, регіональних диспропорцій у розвитку, передчасної деіндустріалізації та зростання рівня безробіття. Ці динаміки нерідко формують негативне ставлення як до технологічних інновацій, так і до процесів глобалізації загалом. Отже, предмет дослідження прихильників і критиків техноглобалізму певною мірою перетинається з дискусіями представників інших сучасних економічних підходів, зокрема неокласичної (або нешумпетеріанської) і неортодоксальної традицій (зокрема інституціоналізму та девелопменталізму).

Аналіз свідчить, що однією з найяскравіших проявів їхньої полеміки є цифровий розрив. Він проявляється у трьох основних аспектах: доступність та використання цифрових технологій (що залежить від наявності базової інфраструктури й рівня доступу до неї), можливості, які забезпечують ці технології, та рівень цифрової компетентності населення. Для оцінки цифрового

розриву враховуються кілька ключових параметрів: рівень розвитку певної країни порівняно з іншими (вимірюється розривом у потужностях, участі та результатах), контрасти між урбанізованими і сільськими регіонами, диференціація за індивідуальними доходами, рівнем освіченості й віковою структурою населення як у межах країни, так і серед країн у глобальному вимірі.

Особливим аспектом є те, що цифровий розрив охоплює всі сфери розвитку цифрових технологій і має тенденцію до загострення. Цифрова трансформація економіки стимулює активізацію процесів автоматизації виробництва, наслідком чого стає формування значного резерву роботизованої робочої сили у секторах із високою схильністю до автоматизації. Цей тренд призводить до виникнення так званої «резервної армії роботів», котра поступово витісняє традиційну робочу силу із автоматизованих секторів у сектори зі стійкістю до автоматизації. Такий процес, який можна окреслити як «цифрове витіснення», супроводжується зростанням безробіття та зниженням рівня заробітної плати. Це, у свою чергу, поглиблює соціально-економічну нерівність, підкреслюючи необхідність переосмислення політики цифрової трансформації.

Цифрова трансформація — це комплексний процес, що проникає в усі аспекти суспільного життя, приводячи до принципових змін під впливом цифрових технологій. Основоположні напрями цього процесу включають цифровізацію економіки, розвиток електронного урядування, перетворення у суспільній сфері, реформування ринку праці, створення екосистеми даних, забезпечення кібербезпеки, а також розв'язання етичних питань. Одночасно з цим поширення цифрових технологій породжує проблеми цифрових розривів, що виникають через нерівний доступ до технологій, недостатній рівень цифрових навичок і відмінності в ефективності їх використання. Цей розрив має складну багаторівневу природу і визначається такими чинниками, як соціально-економічний стан, рівень освіти, вік та територіальні особливості.

У Європейському Союзі боротьба з цифровим розривом є одним із пріоритетів, пов'язаним із захистом прав людини. Стратегічні документи ЄС визначають орієнтири для переходу до цифрової економіки та інтеграції

суспільства, базуючись на принципах цифрового суверенітету, забезпечення прав людини, рівності, правової верховенства, сталості, інклюзивності та безпеки.

Для України залишаються актуальними такі виклики, як подолання цифрової нерівності, дефіцит кваліфікованих фахівців у сфері ІТ, розбудова цифрової інфраструктури та підвищення рівня цифрової грамотності населення. Необхідність імплементації державної стратегії цифрової трансформації з врахуванням європейського досвіду та світових ініціатив є надзвичайно важливою. Розв'язання проблеми цифрового розриву потребує багаторівневого підходу та ухвалення ефективних рішень як на місцевому, так і на державному рівнях. Особливої уваги вимагають соціально незахищені групи населення, які часто мають слабкі цифрові навички та обмежений доступ до технологій. Додатково проблема загострюється через наслідки війни, постпандемічний період та інші фактори, характерні для країн із економічними труднощами. Необхідно підкреслити ключову роль освіти та просвітницької діяльності, що визначають не лише загальний рівень цифрової грамотності громадян України, але й ефективність використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у професійній та повсякденній сфері. У контексті вирішення цих завдань доцільно запропонувати такі стратегічні вектори дій:

- цілеспрямовано сприяти формуванню високого рівня цифрової грамотності та компетенцій серед учнів, студентів, викладачів і широкої аудиторії дорослих через систематичне навчання роботі з цифровими пристроями, сервісами та платформами, які сприяють освітній і професійній діяльності;

- продовжувати розвиток сучасних цифрових навчальних середовищ у закладах освіти різного типу, вдосконалюючи змішаний і дистанційний формати навчання. Особливу увагу слід приділити впровадженню хмарних технологій, штучного інтелекту, аналітики великих даних та інших сучасних рішень;

- акцентувати підготовку фахівців з інформаційних технологій у межах випереджувального підходу. Це передбачає підготовку висококваліфікованих

спеціалістів з програмування, розробки програмного забезпечення тощо для задоволення потреб цифрової трансформації суспільства;

- стимулювати професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників, спрямовуючи їх на підвищення кваліфікації у сфері цифрових технологій та творчого застосування цифрових інструментів у навчальних процесах закладів освіти як державної, так і недержавної форми власності;

- розвивати співпрацю між закладами освіти, ІТ-компаніями, органами державної влади та об'єднаними територіальними громадами з метою обміну досвідом і найкращими практиками цифровізації. Важливим напрямом є створення відкритих освітніх ресурсів і цифрових бібліотек для забезпечення рівного доступу до якісного контенту;

- задіяти потенціал міжнародного партнерства, зокрема можливості європейських програм і платформ у сфері цифрової грамотності, а також активно інтегрувати до цього процесу міжнародні організації.

Усі зазначені заходи покликані створити цілісну екосистему для розвитку цифрової компетентності в суспільстві та забезпечення його успішної адаптації в умовах глобальної цифровізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булатова О. В., Резнікова Н. В., Івашенко О. А. Цифровий розрив чи цифрова нерівність? Нові виміри глобальних асиметрій соціально-економічного розвитку і міжнародної торгівлі в умовах техноглобалізму. Вісник маріупольського державного університету серія: економіка. 2023. № 25. С. 45–57. URL: https://www.researchgate.net/publication/372132364_CIFROVIJ_ROZRIV_CI_CIFROVA_NERIVNIST_NOVI_VIMIRI_GLOBALNIH_ASIMETRIJ_SOCIALNO-EKONOMICNOGO_ROZVITKU_I_MIZNARODNOI_TORGIVLI_V_UMOVAN_TENNOGLOBALIZMU (дата звернення: 15.01.2025).
2. Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу «Цифрова Європа» (2021-2027) : Угода Україна від 05.09.2022 : станом на 23 лют. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-22#Text (дата звернення: 15.01.2025).
3. Єфремова К. В. Технології цифрової економіки та фінансова безпека. Право та інновації. 2023. № 2 (42). С. 7-11. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/982/733> (дата звернення: 15.01.2025).
4. Удовик О., Москаленко О. Подолання цифрового розриву в Україні: людиноцентричний підхід. United Nations Development Programme. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/blog/podolannya-tsyfrovoho-rozryvu-v-ukrayini-lyudynotsentrychnyy-pidkhd>. (дата звернення: 15.01.2025).
5. Гончарук О. Національна освітня платформа з цифрової грамотності «Дія: Цифрова освіта» стартує вже 21 січня. Урядовий портал Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/oleksij-goncharuk-nacionalna-osvitnya-platforma-z-cifrovoyi-gramotnosti-diya-cifrova-osvita-startuye-vzhe-21-sichnya> (дата звернення: 15.01.2025).

6. IT бабушка - Upshift - Україна. Upshift - Україна. URL: <https://upshiftukraine.org/project/it-babushka/> (дата звернення: 15.01.2025).
7. Ничкало Н., Лук'янова Л., Овчарук О. Цифрова трансформація суспільства: європейський досвід, українські реалії. Освіта для цифрової трансформації суспільства. С. 74–98. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742497/1/Ничкало%20Лукянова%20Овчарук%20-74-98.pdf>. (дата звернення: 15.01.2025).
8. Сіленко А. Електронна Україна. Політичний менеджмент. 2003. С. 71–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ПоМе_2003_3_9 (дата звернення: 15.01.2025).
9. Криклій О. А. Роль освіти у подоланні цифрових розривів та забезпеченні цифрової інклюзії. Науковий погляд: економіка та управління. 2021. №5 (75). С. 33 - 40
10. Цифрова грамотність населення України. Міністерство цифрової трансформації України. 2019. URL: https://osvita.diaa.gov.ua/uploads/0/585-cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2019_compressed.pdf (дата звернення: 15.01.2025).
11. Пітер К. Верхоф, Тійс Л., Дж. Брукхейзен. Цифрова трансформація: міждисциплінарна рефлексія та програма досліджень. Журнал бізнес-досліджень 122(4), 2021.
12. Бернардо С. Інформаційні суспільства та цифровий розділ. Polimetrica - Trilce Editions, 2018.
13. Сорж Б., Гuedes Е.Л. Інтернет і бідність. Монтевідео: Unesco - Trilce Editions, 2015.
14. Сорж Б. Протистояння нерівності в інформаційному суспільстві. Unesco - Trilce Editions, 2018.
15. Ковальчук І., Шостаківська Н. Інформаційні суспільства та цифровий розрив. Міжнародна науково-практична конференція молодих учених та студентів «Філософські виміри техніки» (PDT-2022). 2022. С. 55–56. URL:

https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39692/2/PDT_2022_Kovalchuk_I-Information_societies_and_55-56.pdf. (дата звернення: 16.01.2025).

16. Булатова О. В. Соціальна нерівність та цифровий розрив. Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 8 груд. 2023 р. Кропивницький : Поліграф-Сервіс, 2024. С. 74–76. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/items/f758cf34-004d-4190-bf86-68f4364af69e> (дата звернення: 16.01.2025).

17. Панченко В. Г., Резнікова, Н. В. та Іващенко О. А. Розвиток industry 4.0 й цифрової економіки у фокусі глобального технологічного та інноваційного суперництва КНР і США. Економіка та держава. 2021. № 2 С. 4–10. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2021/3.pdf (дата звернення: 16.01.2025).

18. Резнікова Н., Булатова О., Іващенко О. Колізії конкуренції на діджиталізованих ринках в умовах техноглобалізму: ризики інноваційного та інформаційно-цифрового неопротекціонізму для міжнародного бізнесу та електронної комерції. Інвестиції: практика та досвід, 2023. № 13. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4056/1/koliz-2023_13_13.pdf (дата звернення: 16.01.2025).

19. Туніська програма для інформаційного суспільства | Асоціація підприємств інформаційних технологій України. Асоціація підприємств інформаційних технологій України. URL: <https://old.apitu.org.ua/wsis/tp> (дата звернення: 17.01.2025).

20. Єрмоленко О., Власенко Т., Шаповалова І. Наслідки цифрового розриву та шляхи його подолання. Modeling the development of the economic systems. 2023. № 1. С. 79–84. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-11> (дата звернення: 17.01.2025).

21. Глущенко Ю. Усі в онлайн: як подолати цифрову нерівність. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/openmind/20226507-usi-v-onlajn-yak-podolati-cifrovu-nerivnist> (дата звернення: 17.01.2025).

22. Олійник М. Глобальна проблема цифрової нерівності та її ключові форми. Економіка та суспільство. 2023. № 57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-20> (дата звернення: 17.01.2025).

23. Нікітенко В. О., Олексенко Р. І., Кивлюк О. П. Формування цінностей цифрової освіти і цифрової людини у діджиталізованому суспільстві. Humanities studies. 2022. № 10. С. 53-63. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=humst_2022_10_8 (дата звернення: 17.01.2025).

24. Омеляненко В., Рокитянський А. Цифровий розрив і його вплив на національну економіку. Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 6-8 травня 2014 р.: у 2-х т. / за заг. ред.: О.В. Прокопенко, О.В. Люльова. 2014. Т. 2. С. 138–139. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/37939/1/Omelianenko_national_economy.pdf (дата звернення: 18.01.2025).

25. Стратегія розвитку цифрових технологій. Офіційний веб-сайт Європейської Комісії. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/electronic-communications-laws> (дата звернення: 25.01.2025).

26. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/2120 від 25 листопада 2015 року про заходи щодо доступу до відкритого Інтернету і внесення змін і доповнень до Директиви 2002/22/ЄС про універсальну послугу та права користувачів щодо мереж та послуг електронного зв'язку та до Регламенту (ЄС) № 531/2012 про роумінг у мережах мобільного зв'язку загального користування в межах Союзу : Регламент Європ. Союзу від 25.11.2015 № 2015/2120 : станом на 20 груд. 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-15#Text (дата звернення: 17.01.2025).

27. Директива 2002/21/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 березня 2002 року про спільні правові рамки для електронних комунікаційних мереж та послуг (Рамкова Директива) : Директива Європ. Союзу від 07.03.2002 № 2002/21/ЄС : станом на 21 груд. 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-02#Text (дата звернення: 17.01.2025).

28. Директива Європейського Парламенту і Ради 2009/136/ЄС від 25 листопада 2009 року про внесення змін до Директиви 2002/22/ЄС про універсальну послугу та права користувачів щодо електронних комунікаційних мереж та послуг, Директиви 2002/58/ЄС про опрацювання персональних даних і захист приватності у сфері електронних комунікацій, Регламенту (ЄС) № 2006/2004 про співпрацю між національними органами, в : Директива Європ. Союзу від 25.11.2009 № 2009/136/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-09#Text (дата звернення: 20.01.2025).

29. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1971 від 11 грудня 2018 року про створення Органу європейських регуляторів електронних комунікацій (BEREC) та Агентства з підтримки BEREC (Офіс BEREC), внесення змін до Регламенту (ЄС) 2015/2120 та скасування Регламенту (ЄС) № 1211/2009 : Регламент Європ. Союзу від 11.12.2018 № 2018/1971. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_012-18#Text (дата звернення: 07.02.2025).

30. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет : монографія / А. П. Гетьман Ю. Є. Атаманова В. С. Мілаш та ін. ; за ред. С. В. Глібка, К. В. Єфремової. Харків: Право, 2016. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/5224> (дата звернення 27.01.2025).

31. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року про запровадження Європейського кодексу електронних комунікацій : Директива Європ. Союзу від 11.12.2018 № 2018/1972. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-18#Text (дата звернення: 27.01.2025).

32. Шнирков О. І. ЄС: Від єдиного цифрового ринку до цифрового союзу країн-членів. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/5070/mod_book/chapter/286/%D0%A8%D0%BD%D0%B8%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%20%D0%9E.%20%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D1%94%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83%20%D1%82%D0%B0%20%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D1%83.pdf?time=1575282482414 (дата звернення 16.01.2025).

33. Дзьобань О. П. Інформаційне насильство та безпека : світоглядно-правові аспекти : [монографія] / О. П. Дзьобань, В. Г. Пилипчук ; за заг. ред. В. Г. Пилипчука. Х. : Майдан, 2011. 244 с.

34. Балинський І. О. Глобальні проблеми розвитку держави в умовах інформаційного суспільства. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 1. С. 1—7.

35. Макаренко Є. А. Міжнародна інформаційна політика: структура, тенденції, перспективи: Дис... д-ра. політич. наук: 23.00.04 \ Київ. націон. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2003. 475 с.

36. Копійка М. В. Модернізація політики міжнародних організацій у сфері інформаційної безпеки. Політичне життя, №1 (2020), с. 102-109.

37. Ожеван М. А. Глобальна війна гранд-нарративів у сучасну добу. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах. Монографія. К.: Вадекс, 2019, 442 с.

38. Горностаї Н. І., Михальченкова О. Є. Стан галузі ІКТ в Україні та світі. Наука, технології, інновації. 2021. № 4. С. 71–77. URL:

https://nti.ukrintei.ua/wp-content/uploads/2022/12/Горностаї_4-2021.pdf (дата звернення 16.01.2025).

39. Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх». Scribd. URL: <https://ru.scribd.com/document/685380784/ЮНЕСКО> (дата звернення: 24.01.2025).

40. Каменецька В. В. Інформаційні програми юнеско: ретроспективний огляд. *Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations*. 2023. С. 305–307.

41. Дослідження: половина українців отримали щонайменше одну електронну послугу впродовж року. Україна. URL: <https://surl.li/ujzysy> (дата звернення: 29.01.2025).

42. Цифрові, інклюзивні, доступні: підтримка цифровізації державних послуг в Україні (Проект підтримки Дія). United Nations Development Programme. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/digital-inclusive-accessible-support-digitalisation-public-services-ukraine-dia-support-project> (дата звернення: 30.01.2025).

43. Електронні послуги: досвід, довіра, доступність. UNDP. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/elektronni-posluhy-dosvid-dovira-dostupnist> (дата звернення: 30.01.2025).

44. Усунення розриву у цифрових навичках: ключовий пріоритет для ЄС та Східного партнерства - EU4Digital. EU4Digital. URL: <https://eufordigital.eu/uk/tackling-the-digital-skills-gap-a-key-priority-for-the-eu-and-the-eastern-partnership/> (дата звернення: 29.01.2025).

45. Information for All Programme: consolidating information and knowledge societies; empowering peoples and nations. (2017). URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0025/002599/259991r.pdf>. (date of access: 24.01.2025).

46. Міжнародної корпорації даних. URL: <http://www.idc.com> (date of access: 24.01.2025).

47. Metelenko, N.G., Kovalenko, O.V., Makedon, V., Merzhynskyi, Y.K., Rudych, A.I. Infrastructure security of formation and development of sectoral

corporate clusters, *Journal of Security and Sustainability Issues* 2019. № 9(1). P. 77-89.

48. Bachmann S.D. The emergence of hybrid warfare. Bournemouth University, 2020. URL: <https://www.bournemouth.ac.uk/research/projects/emergence-hybrid-warfare> (date of access: 24.01.2025).

49. Andreatos A., Benias N. and others. *Cyber-Security and Information Warfare*. Ed. By N. J. Daras. Nova, 2018, 397 p.

50. Building the European Information society for us all: Final policy report of the high – level expert group, April 1997 // European Commission. Directorate – General for employment, industrial relation and social affairs. Unit V/B/4. Brussels, manuscript completed in April 1997.

51. Savin A. How Europe formulates internet policy. *Internet Policy Review*. URL: https://policyreview.info/articles/analysis/how-europe-formulates-internet-policy#footnote26_38u40qr (date of access: 24.01.2025).

52. European Electronic Communications Code | EUR-Lex. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:4379983> (date of access: 24.01.2025).

53. Directive as amended by Directive. 2006/24/EC (OJ L 105, 13.4.2006, p. 54). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:270E:0001:0038:EN:PDF> (date of access: 17.01.2025).

54. Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications) URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2002/58/oj/eng> (date of access: 17.01.2025).

55. Ragnedda M., Muschert G. W. (eds.) *The digital divide: The Internet and social inequality in international perspective*. New York, NY: Routledge. 2013

56. Nieminen H. Digital divide and beyond: What do we know of information and communications technology's long-term social effects? Some uncomfortable questions. *European Journal of Communication*. 2016. Vol. 31. Issue 1. P. 19–32.

57. OECD Digital Economy Outlook 2017. Paris, OECD Publishing, 2017. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-digital-economy-outlook-2017_9789264276284-en.html (date of access: 17.01.2025).

58. The Role of e-Governance in Bridging the Digital Divide. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/chronicle/article/role-e-governance-bridging-digital-divide> (date of access: 17.01.2025).

59. How COVID-19 Will Increase Inequality in Emerging Markets and Developing Economies. IMFBlog. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2020/10/29/blog-how-covid-19-will-increase-inequality-in-emerging-markets-and-developing-economies/> (date of access: 17.01.2025).

60. Van Deursen A.J., Helsper E.J. The third-level digital divide: Who benefits most from being online?. In *Communication and information technologies annual*. URL: https://www.academia.edu/22729440/The_Third_Level_Digital_Divide_Who_Benefits_Most_from_Being_Online (date of access: 17.01.2025).

61. Digital literacy and knowledge societies: A grounded theory investigation of sustainable development / Sharma R., Fantin A. R., Prabhu N., Guan C., Dattakumar A. *Telecommunications Policy*. 2016. № 40(7). P. 628–643.

62. Van Deursen A.J., Mossberger K. Any thing for anyone? A new digital divide in internet-of-things skills. *Policy & internet*. 2018. № 10(2). P. 122–140.

63. Brolpito A. Digital Skills and Competence, and Digital and Online Learning. European Training Foundation. 2018. URL: <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/digital-skillsand-competence-and-digital-and-online> (date of access: 27.01.2025).

64. Hargittai E. Second-level digital divide: Mapping differences in people's online skills. *First Monday*.2002. № 7(4). URL: <https://doi.org/10.5210/fm.v7i4.942> (date of access: 27.01.2025)..
65. Norris P. *Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the Internet worldwide*. Cambridge university press, 2001. 320 p.
66. Van Deursen, A.J.A.M., Helsper, E., Eynon, R. and van Dijk, J.A.G.M, 2017. The compoundness and sequentiality of digital inequality. *International Journal of Communication*, 11. pp. 452-473.
67. van Dijk, J.A.G.M., 2020. Closing the Digital Divide: The role of digital technologies on social development, well-being of all and the approach of the Covid-19 pandemic. [online] Available at: (Accessed 12 May 2023).
68. OECD, 2021. Understanding the Digital Divide. [online] Available at: (Accessed 12 May 2023).
69. Regulation (EU) 2021/694 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 establishing the Digital Europe Programme and repealing Decision (EU) 2015/2240 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ ALL/?uri=CELEX%3A32021R0694>. (date of access: 17.01.2025).
70. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2016/C 202/02). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ EN/TXT/?uri=CELEX:12016P/TXT>. (date of access: 17.01.2025).
71. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/ reg/2016/679/oj> (date of access: 17.01.2025).
72. World Economic Forum. (2023, October 9). World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/publications/annual-report-2015-2016/https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=3639> (date of access: 17.01.2025).

73. Вовченко О. В. Увага до медіаграмотності: історія питання. *Міждисциплінарні дослідження науки XXI століття* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції молодих учених та студентів, 1 грудня 2022 р. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2022. С. 177-180.